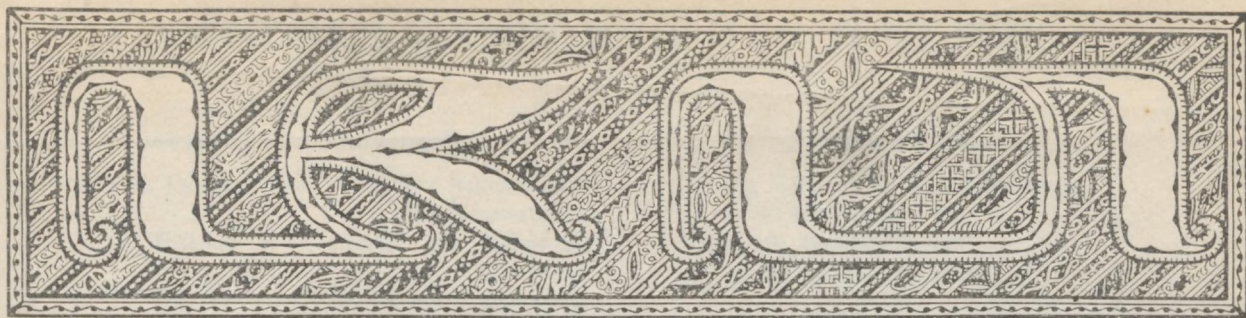

CONGRES JAVA-INSTITUUT

te houden te Bandoeng

17-19 JUNI 1921

PREA-ADVIEZEN:

OVER DE NOODZAKELIJKHEID
VAN GESCHIEDENIS-ONDERWIJS

CONGRES BANDOENG 17-19 JUNI 1921.

Commissie van Ontvangst.

A. J. H. Eyken, Resident Preanger Regentschap-
pen, Eerevoorzitter.
S. A. Reitsma, Burgemeester van Bandoeng
Voorzitter.
R. T. Wira Nata Koesoema, Regent v. Bandoeng
Ir. M. H. Damme, Vertegenw. der N. V. Olie-
fabriek Insulinde.

Feestcommissie.

Raden Ajoe Wira Nata Koesoema.
K. P. A. Hadiwidjojo VI.
K. P. A. Soerjodiningrat.
Ir. H. J. Kiewiet de Jonge.

De Redactie heeft gemeend goed te doen met hieronder een plaats in te ruimen voor eenige bijzonderheden aangaande de op het a.s. Java-Congres uit te brengen prae-adviezen, alsmede aan de circulaire inzake de aan dat congres te verbinden tentoonstelling van inheemsch houtsnijwerk.

PRAE-ADVIEZEN.

Door het Bestuur zijn de volgende personen bereid gevonden om op het a.s. congres prae-advies uit te brengen over de onderstaande vragen:

a. Over de noodzakelijkheid van Geschiedenis-onderwijs.

Prae-adviseurs M. Darna Koesoema.
M. W. Dwidjosewojo.
Mevrouw W. Fruin-Mees.
R. Hassan Soema di Pradja.
R. M. Soetatmo Soerio Koesoemo.
Z. Stokvis.

GESTELDE VRAGEN:

- 1e. Vooropgesteld dat het mogelijk en gewenscht is om de verspreiding van kennis der geschiedenis van Java te doen strekken ten bate van de ontwikkeling van het Javaan-sche volk, hoe kan dan dit doel worden nagestreefd, zoowel in het algemeen als in het bijzonder bij het onderwijs?
- 2e. Hoedanig zal met name bij het onderwijs de bijbrenging dier kennis naar methode en inhoud zijn in te richten en over welke categoriën van onderwijsinstellingen moet dit onderricht zich uitstrekken.
- 3e. Op welke wijze kan de geschiedvorsching van Java, mede met het oog hierop, worden bevorderd, en welke maatregelen zijn noodig zoowel ten aanzien van het bereiken van wetenschappelijke resultaten als ten aanzien van de verspreiding der verworven kennis?

b. Over de ontwikkelingsmogelijkheden van de Muziek op Java.

Prae-adviseurs I. S. Brandt Buys.
R. T. Djojodipoero.
Mevrouw S. Hofland (Linde Bandara).
J. Kats.
R. M. A. Soerjo-Petro.
R. M. Wreksodiningrat.

GESTELDE VRAGEN:

- 1e. Wat is Uw oordeel over den huidige toestand van de toonkunst op Java, vergeleken bij den vroegeren?
Door welke oorzaken heeft de tegenwoordige toestand zich uit dien vroegeren ontwikkeld?
- 2e. Wat valt er in de toekomst van die toonkunst te verwachten en in welke richting dient hare ontwikkeling naar Uw oordeel plaats te hebben?
- 3e. Wat kan er gedaan worden om het behoud en de ontwikkeling dier toonkunst te verzekeren?
- 4e. Zijn meer in het bijzonder maatregelen in het belang der toonkunst op Java gewenscht vanwege de overheid, het Java-Instituut of andere openbare lichamen, en welke zijn deze maatregelen?

TENTOONSTELLING HOUTSNIJWERK.

TENTOONSTELLINGSCOMMISSIE.

HOOFDCOMMISSIE.

P. A. J. Moojen, Voorzitter.

S. Koperberg, Secretaris.

K. G. P. A. A. P. Prangwedono.

G. Bagoes Djilantik, Stedehouder van Karang Asem.

R. M. A. A. Koesoemo Oetojo.

J. W. Teillers.

7. R. M. A. A. Dhipokoesoemo

Regent van Batang.

8. R. M. A. A. Poerboadiningrat

Regent van Semarang.

9. P. T. A. Koesoemo Joedo

Regent van Ponorogo.

10. R. M. A. Notodirodjo.

11. Ir. L. J. Polderman
te Pekalongan.

GEWESTELIJKE-COMMISSIES.

West-Java.

1. R. T. Wira Nata Koesoema
Regent van Bandoeng.

2. R. A. A. Achmad Djajadiningrat
Regent van Serang.

3. R. T. A. Ganda Nagara
Regent van Poerwakarta.

4. R. M. A. Pandji Ariodinoto
Regent van Cheribon.

5. Dr. R. A. Hoessein Djajadiningrat Weltevreden.

6. H. J. E. F. Schwartz Weltevreden.

7. R. Abdoel Rachman, Wedana t.b. Buitenzorg.

Midden-Java.

1. K. G. P. A. A. P. Prangwedono
Hoofd van het Mangkoenegorosche Huis.

2. K. G. P. A. A. P. Soeriodilogo
Hoofd van het Pakoe Alamsche Huis.

3. K. P. A. Hadiwidjojo, te Solo.

4. P. A. A. Danoeredjo
Rijksbestuurder van Djokja.

5. R. A. Djojonegoro
Rijksbestuurder van Solo.

6. R. M. A. A. Koesoemo Oetojo
Regent van Japara.

Oost-Java.

1. J. E. Jasper

Ass. Resident van Pasoeroean.

2. R. T. Soejono

Regent van Pasoeroean.

3. R. A. A. Tjokroningrat

Regent van Bangkalan.

4. R. T. Kromo Adinegoro

Regent van Modjokerto.

5. R. T. Djojo Adhiningrat

Regent van Rembang.

6. R. T. Mohamad Notohadisoerjo

Regent van Banjoewangi.

7. T. Ottolander

Landbouwindustriëel te Banjoewangi.

Bali.

1. G. Bagoes Djilantik

Stedehouder van Karang Asem.

2. R. Tjokorda-Raka, Oeboed.

Palembang.

1. C. J. Batenburg, Palembang.

OVER DE WENSCHELIJKHEID VAN GESCHIEDENIS-ONDERWIJS

Praeadvies betreffende de vraagpunten 1 en 2 door Mevrouw W. Fruin-Mees

Voor een volk, dat onder de heerschappij van een ander staat, doch dat er naar streeft zich zelf te gaan besturen, is het van veel gewicht, te weten, waartoe het vroeger, tijdens het bewind van eigen of met hen saamgegroeide vorsten in staat is geweest. Zoo zijn verleden grootsch en roemrijk was, kan dit niet anders dan het zelfbewustzijn versterken, dat voor het moeilijk werk, dat nog te doen staat, noodig is. De overtuiging, dat het volk zelve, zonder voorgedij van anderen, een eervolle positie onder de andere natiën kon innemen, kan twijfel aan eigen krachten doen verminderen en tot volhouden bij de noodzakelijke inspanning aansporen.

Juist over het roemrijkste deel van Java's verleden verschaft de geschiedenis tegenwoordig steeds meer licht; en kennis daarvan zal ongetwijfeld het Javaansche volk (hier en steeds verder bedoeld voor: alle bewoners van Java) gunstig beïnvloeden. Het ras heeft bewijzen te over gegeven van talenten en begaafdheden op velerlei gebied. Wij behoeven er ons hier niet in te verdiepen of het vroeger gepraesteerde door de Hindoes, of de Hindoe-Javanen geleverd is, wij constateeren slechts, dat op Java groote dingen op kunst- en ander gebied zijn voortgebracht en dat de Javanen van tegenwoordig afstammelingen van de toen levende geslachten zijn. Wel heeft het volk daarna zeer demoraliseerende tijden doorgemaakt, maar het verleden geeft steun aan de verwachting, dat de Javanen, zoo de omstandigheden gunstiger en de gelegenheden tot ontplooiing der talenten talrijker worden, een schoone toekomst tegemoet gaan.

Nu is van die oude tijden bij het volk bitter weinig bekend. De vroegere gebeurtenissen zijn immers op zoo vreemdsoortige wijze door de babads overgeleverd, dat met behulp daarvan, geen heldere voorstelling van het verleden mogelijk is. Eenige romantisch-getinte en uiterst vage verhalen over den grooten Djojobojo en

het roemruchte Madjapahit bleven voortleven, doch hiermede is dan ook 't voornaamste gezegd. Toen in den loop der 19e eeuw het onderwijs in Indië met ernst ter hand werd genomen, had men bij de lessen in Indische geschiedenis onmogelijk iets met deze verwarde mededeelingen kunnen beginnen. Het onderwijs was toen trouwens ook voor het overgrootste deel bestemd voor de Hollanders, wien het veel meer interesseerde wat hun voorouders in Indië hadden verricht, dan wat die der Inlanders tot stand gebracht mochten hebben. Het is overbodig er op dit congres over uit te wijden, dat die tijden veranderd zijn, dat de belangstelling in de Javaansche geschiedenis sinds lang is ontwaakt en dat deze door de ontdekkingen op dit gebied steeds grooter en algemeener wordt. Evenwel, — juist op het terrein van het onderwijs zijn deze nieuwe vondsten nog zoo goed als niet doorgedrongen. Dadelijk zij hier vooropgesteld, dat dit zoo begrijpelijk is, dat men nauwelijks iemand hiervan een verwijt zou kunnen maken. De zaak ligt immers zoo, dat de samenstellers van de schoolboekjes gewoonlijk onderwijzers zijn. Deze komen uit Holland, waar men op school een zeer summiere kennis van de Nederlandsche-Koloniale geschiedenis opdoet, welke, zooals van zelf spreekt, geheel vanaf een Hollandsch standpunt is bekeken. Is de onderwijzer in Indië gekomen, dat moet er een zekere elasticiteit van geest bij hem aanwezig zijn om, al heeft hij in het algemeen plezier in geschiedenis, zich dadelijk aangetrokken te voelen tot de hem zoo vreemde geschiedenis van Indië, die bovendien niet op school gevraagd wordt. Ook is het aanschaffen van werken, die hem in zouden kunnen lichten, om hieronder Veth in de eerste plaats te noemen, zeer duur; wil hij van de latere publicaties op de hoogte komen, dan zou hij het Tijdschrift v/h Bat. Gen. tot zijn beschikking moeten hebben en de Bijdragen van het Kon. Instituut. U zult het met mij eens zijn, dat dit alles wel wat veel gevergd

is, nog gezwezen van den tijd, welke dat zich in-werken in het vak iemand moet kosten, die reeds een groot deel van den dag door de school in touw is.

Het gevolg daarvan is dat de leerboekjes voor Indische geschiedenis op de reeds in Holland gevormde leest geschied zijn, dat men dus veel van de veroveringen der Hollanders verneemt en van de bewoners van Indië bitter weinig. Voor de Europeesche kinderen, vooral voor degenen die naar Holland teruggaan, is dit geen groot bezwaar, al moge men het betreuren, dat zij niet van een gelegenheid om hun blik te verruimen hebben kunnen profiteeren. Maar voor hen is de geschiedenis van Indië ten slotte die van een ander land, dat betrekkelijk weinig voor hen zichtbaren invloed heeft uitgeoefend op den gang der gebeurtenissen in Nederland, welks historie veel nauwer samenhangt met die van Europa.

Voor den schoolgaanden Javaan echter staat de zaak geheel anders. Hij wordt, voorzoover hij geschiedenis-onderwijs ontvangt door de bestaande methode geheel van zijn verleden afgesneden en hem wordt als de geschiedenis van zijn land voorgezet het verhaal van de daden van het volk, dat zijn land heeft veroverd, hetgeen men dus gevoegelijk steenen voor brood zou kunnen noemen. Hij mag al blij zijn, als bij de behandeling van die geschiedenis de namen van Troeno Djojo en Dipo Negoro genoemd worden, gelijk een ruim denkend onderwijsman het uitdrukte. Dit is stellig een groot kwaad; daardoor immers werkt dat onderwijs er toe mee, den Javaan te ontwortelen, hem het saamhorigheidsgevoel met zijn volk en zijn voorvaderen te ontnemen en hem los, zonder verleden te doen staan. Geheel scheefstaande ideeën worden hem er door ingeprent: hij moet immers wel zoo ongeveer den indruk krijgen, als of er vóór de komst der Hollanders niets van belang op Java gebeurd is en dat, zoodra deze verschenen het gansche eiland ophield een eigen leven te leiden en het volk haast roerloos toezag, hoe de Compagnie zich van zijn land meester maakte. Al vullen vele Javaansche leerlingen zich nu ijverig de hersenen met de namen, voornamen en jaartallen van alle G. G. 's, met feiten als, dat de Hollanders op hun eerste vaart naar Indië Madagascar en Enggano aan deden, dat ze hun schip, de Amsterdam, moesten verbranden; dat Gouverneur Vuist zich

op Ceilon misdroeg en Hendrik Doeff Decima niet overgaf aan de Engelschen — het is wel duidelijk dat daarvan voor hen weinig opvoedende kracht kan uitgaan.

Daareven maakte ik de restrictie: voorzoover de schoolgaande Javaan geschiedenis-onderwijs ontvangt. Deze is noodig, omdat een groot deel van die schooljeugd dit nooit krijgt, want noch op de desa-scholen, noch op de Gouvernements 2e klasse-scholen, die 4 of 5 klassen bezitten, wordt geschiedenis onderwezen.

Als wij bedenken hoe het in Holland met het geschiedenis-onderwijs op de volksschool staat, dan zal ons dadelijk treffen, wat de Javaansche volkskinderen daardoor missen en welken invloed zij niet ondergaan. Waar immers hangen de kinderen met meer aandacht aan de lippen van de meesters, als deze vertellen van Jan van Schaffelaar, Albrecht Beilink, Prins Willem I, het Beleg en Ontzet van Leiden, Prins Maurits, Frederik Hendrik enz. enz. dan juist op de volksschool, waar het jeugdige publiek vol verlangen naar het romantische is en zonder critiek die verhalen als 't ware indrinkt. Men moge over de min — of meer gewenschtheid hiervan van meening kunnen verschillen, ieder zal moeten erkennen dat zoo groote invloed op het ontvankelijk kindergemoed uitgaat en de Javaansche jeugd staat, zooals gezegd is, daar geheel buiten. Wel verschilt de geschiedenis der Hollanders en die der Javanen grootelijks van elkander en de Javaansche en Hollandsche kinderen niet minder, maar het moet toch zeer goed mogelijk zijn hier de jeugd te boeien met een verhaal b.v. over Erlangga en over Ken Arok met zijn nageslacht, wier optreden in de Pararaton zoo dramatisch wordt beschreven, over de Chineesche expeditie en de stichting van Madjapahit.

En waarom worden die geschiedenissen den kinderen onthouden en staat er geen „vertellen uit de Javaansche geschiedenis” op 't leerplan? De onderwijzers van de 2e klasse-school zouden het vak gaarne ingevoerd zien en hebben in 1913 daartoe reeds een verzoek bij het Departement van Onderwijs ingediend. Dit erkende toen de wenschelijkheid daarvan doch — het was practisch onmogelijk, omdat er geen boeken bestonden, waaruit de Inlandsche Onderwijzer zijn kennis zou kunnen putten, laat staan leerboekjes voor de kinderen over dit onderwerp.

En in 1920 is dit euvel nog niet verholpen.

Gaan wij nu na, hoe het met de behandeling der Indische geschiedenis staat op het drietal aaneensluitende scholen: de H. I. School, de Mulo en de Algemeen Middelbare school dan zien we, dat in de 5e klasse der H. I. S. begonnen wordt met het vertellen van tafereelen uit de Indische geschiedenis, zooals de term luidt. In de 6e klasse worden vertellingen gegeven uit de geschiedenis van Nederland en in de 7e wordt de geschiedenis van Indië in verband met die van Indië behandeld. De stof voor de Indische geschiedenis zoekt de onderwijzer bijeen uit verschillende werkjes, alle Hollandse, zooals van zelf spreekt. z. a. dat van Van Gelder: Geschiedenis van N. O. Indië, dien ik het eerst en met eere noem, omdat hij zes bladzijden wijdt aan Java vóór de invoering van den Islam en twee aan die nieuwe leer. Andere boekjes zijn: „De kleine Oosterling” van Wijma, in Holland geschreven en de z.g.n. „Kleine Pluim” en Louwerse. Deze schrijvers staan geheel op Hollandsch standpunt. De Javaansche geschiedenis voor den Cie's tijd roeren zij nauwlijks aan.

„De kleine Oosterling” is bepaald imperialistisch van strekking. Men leest er bijna niet anders dan van de heldendaden en de knapheid der Hollanders. „De Kleine Pluim” is juist geschikt om alle belangstelling in Indische geschiedenis te dooden. Door de gelukkige omstandigheid dat deze boekjes niet in handen der leerlingen zelve komen, worden de bezwaren, die uit het bovenstaande voortvloeien, voor een deel opgeheven, want stellig zal de onderwijzer den inhoud in verzachten en prettigen vorm meedeelen, maar hoe aardig hij ook vertelt — de Javaansche leerling zal daardoor in de geschiedenis van zijn land niet veel wijzer worden en waarschijnlijk wordt hij dat ook niet in de 7e klasse, waar de geschiedenis van Indië feitelijk die van de Cie is.

Dit zelfde geldt voor de Muloscholen, waar het onderwijs in de Indische geschiedenis in de 2e klasse begint. De leerlingen krijgen een boek in handen n.l. het reeds genoemde werkje van Van Gelder, dat echter meer en meer vervangen wordt door het „Beknopte leerboek der geschiedenis van N. O. I.” van de heeren Eijkman en Stapel. De verdiensten van laatstgenoemd werkje moet ik hier terzijde laten en het alleen beoordeelen naar zijn waarde voor den Javaan,

om hem over zijn geschiedenis in te lichten. De Hindoetijd nu en 't begin der Islamitische periode zijn er uiterst stiefmoederlijk in bedeed. Later verneemt men wel iets over het optreden van den Soesoehoenan Amangkoerat tegenover den gezant der Comp. Rijkloff van Goens, maar verder is het een geheel Hollandsch-Indische geschiedenis. Er dient bijgevoegd te worden dat de gebeurtenissen en maatregelen der laatste jaren er vollediger in vermeld worden dan in de andere boekjes.

Op de Algem. Middelbare School wordt in alle drie klassen Indische geschiedenis gedoceerd, waarbij het „Leerboek der geschiedenis van N.O.I.” van dezelfde heeren Eykman en Stapel wordt gebruikt, dat in het algemeen uitgebreider is dan het „Beknopte Leerboek”, doch juist van de eerste tijden nog minder geeft. Het is dan ook eerder dan dit kortere werkje uitgekomen.

Het resultaat is dus, dat in de op Java voor Inlanders bestemde scholen of geen geschiedenis van het eigen land wordt onderwezen, of geschiedenis, die eerder Koloniaal-Hollandsch dan Indisch of Javaansch moet genoemd worden.

Dit in aanmerking genomen ligt het dus voor de hand, op de verschillende inrichtingen tot opleiding van onderwijzers een geschiedenis-onderricht te verwachten, dat op dezelfde, Hollandsche wijze is georiënteerd. Inderdaad worden daar gewoonlijk dezelfde leerboeken gebruikt als boven zijn genoemd. Een docent aan een dier scholen deelde mij dan ook mede, dat zijn leerlingen het vak geen Indische maar Compagniesch geschiedenis noemen en dat zij zich er in 't minst niet voor interesseerden. Mijn zegsman betwijfelde het bovendien of zelfs een ideaal-docent in de geschiedenis, den anderen leerlingen waarachtige belangstelling in zou kunnen boezemen voor deze Indische geschiedenis. Intusschen is op een kweekschool, waaraan immers een internaat verbonden is, de verhouding tusschen onderwijzer en leerlingen veel intiemer dan op dagscholen, zoodat een docent met belangstelling voor geschiedenis de bezwaren in dezen meer gevoelt, welke hij door het aanwezig-zijn van een bibliotheek beter in staat is op te heffen. Zoo heeft b.v. een der kweekschool-directeuren de jongelui in de hogere klassen kennis laten maken met gedeelten uit Veth's Java, waarvoor ze zich zeer interesseerden, terwijl het hun daarentegen volkomen koud

liet of de Hollanders een expeditie naar Boni of naar Palembang ondernamen, ofschoon ze dat met veel ijver óók leerden.

Ook worden wel dictaten over Indische geschiedenis gegeven. Een daarvan, waarmee ik kennis maakte, bezat hetzelfde bezwaar als de genoemde boekjes; zelfs sprongen door zijn korthed de fouten van de haast algemeen hier gevolgde methode van behandelen der Indische geschiedenis, nog duidelijker in het oog.

Het aantal lesuren, op kweekscholen aan geschiedenis in het algemeen besteed, is gedurende de laatste jaren sterk vermeerderd: in 1911 bedroeg het aantal lesuren daarvoor drie, in 1920 elf. Doch daarmee werd de Indische geschiedenis niet gebaat; daarvoor bleef in de eerste 4 klassen slechts 1 uur 's weeks uitgetrokken; in de 5e klasse worden de staatsinstellingen van Nederland en Ned. Indië behandeld; de toegevoegde uren kwamen alleen ten goede aan de Nederlandsche en Algemeene geschiedenis.

Hoe het vak op de Europeesche lagere school, de H. B. S. en de Westersch-klassieke afdeeling der A. M. S. behandeld wordt, behoef ik hier niet te vermelden, daar deze scholen natuurlijk zich geheel naar Holland en Europa richten en dus Compagnie's geschiedenis laten behandelen; voor de genoemde afdeeling der A. M. S. is dit laatste nog niet zeker.

Op de voorbereidende afdeeling der Artsenscholen werd tot nog toe geen geschiedenis-onderwijs gegeven; met den nieuwen cursus zou men er echter mee beginnen en als ik het krantenbericht hierover goed gelezen heb, zou dit vak dan in den trant der Mulo-School onderwezen worden.

Een informatie naar het geschiedenis-onderwijs op de Opleidingsschool voor Inlandsche Ambtenaren te Magelang, gaf mij een zeer aangename verrassing..

De stofverdeling voor de Indische geschiedenis — andere wordt er niet gegeven — is n.l. deze:

In de Ie klas (der vakschool) wordt zij behandeld:	
	Van het begin tot den val der Hindoerijken.
„ „ IIe „	Van den val der Hindoerijken tot de verdeling v/h rijk van Mataram in 1755.

In de IIIe klas Van de verdeling v/h rijk van Mataram tot heden.

„ „ IVe en Ve klas uitvoerige behandeling van de gebeurtenissen na de opheffing der O. I. Compagnie.

Dit hoopvolle en logische programma deed mij naar kennismaking met het op de school gebruikte dictaat verlangen en op mijn verzoek kreeg ik inzage van het gedeelte, dat tot nog toe in de Ie klas gegeven wordt. Het overtrof nog mijn verwachtingen. De samensteller bleek niet alleen Veth gebruikt te hebben, hij kende ook artikelen van Kern, Brandes, Cohen Stuart en van Stein Callenfels en had met dit uitstekende materiaal een helder en eenvoudig overzicht samengesteld. Hij besprak verder ook in het kort de waarde der babads, noemde enkele historische personen uit de wajang-verhalen en vermeldde de Pararaton. Bovendien blijft men er niet aan het bestaande dictaat vasthouden, maar zal er een ander worden gemaakt, dat met de nieuwste publicaties rekening houden zal.

In de volgende klassen dier school worden ook wel de bestaande boekjes gebruikt, doch men breidt er de lessen uit met gegevens uit Veth. In de hoogste klassen wordt zeer het gemis gevoeld aan een goede handleiding voor de economische ontwikkeling van Indië gedurende de laatste vijftig jaar, omdat Veth in dezen te beknopt is. De stof daarvoor wordt nu uit verschillende bronnen bijeen gezocht, wat echter veel bezwaren met zich brengt.

Bij zulk logisch opgezet en goed uitgevoerd onderwijs in de geschiedenis van het eigen land, is het dan ook alleszins begrijpelijk, dat de leerlingen van die school zeer op dit vak gesteld zijn. En ongetwijfeld zullen de abiturienten ervan, als zij later eenmaal worden aangewezen voor het volgen der lessen op de Bestuursschool te Weltevreden, niet de bedroevend geringe kennis van de eigen geschiedenis ten toon spreiden, waardoor de studeerenden op die inrichting zich, volgens een der docenten, tegenwoordig onderscheiden.

Als wij nu verschillende wenschen gaan uitspreken voor een Indisch geschiedenisboek, dat op het gebied van het onderwijs zal bijdragen tot de ontwikkeling van het Javaansche volk, dan moet ik beginnen met te zeggen, dat 't mij wenschelijk voorkomt, dat daarvoor niet één, maar twee leerboeken worden samenge-

steld, een beknopt en een meer uitgebreid, zooals ook de heeren Eykman en Stapel hebben gedaan, toen daaraan behoefte bleek te bestaan. Het beknopte zou dan dienen voor: de 3 klassen der Mulo-school en daarmee gelijkstaande inrichtingen en voor: de lagere klassen der kweek-school en Osvia.

Het uitgebreide voor de A. M. S. met haar drie klassen; de hogere klassen der kweek-school en Osvia en voor de Hoogere Kweek-school.

Ik zal hier niet gaan voorschrijven, hoe de indeeling der stof voor de verschillende klassen moet geschieden, omdat de practijk dat zelf het beste uitwijst; naar mijn meening zal dit geen moeilijkheden opleveren.

Leerboeken voor de Indische geschiedenis noemde ik ze met opzet, omdat ik, zoowel om voeling met de bestaande practijk te houden als om den gezichtskring van de Javanen niet te zeer te beperken, ze zou willen doen handelen over de N. I. Archipel in zijn geheel, echter zoo, dat, gelijk ook in de bestaande boeken het geval is, het leeuwendeel de Javaansche geschiedenis toevalt. Dit blijft zoo als tegenwoordig om twee redenen: 1e omdat Java op cultureel en politiek gebied steeds de voornaamste plaats heeft ingenomen; ten 2e omdat er toch nog geen voldoende samenvattend geheel van de eigen geschiedenis der andere eilanden bestaat. Dit gedeelte moet zich dus bijna geheel tot Compagniesch geschiedenis beperken en kan te zijner tijd uitgebreid worden. Nu echter brengt deze wijze van samenstelling het voordeel mee, dat voor dit stuk een gemakkelijk te schrijven overzicht mogelijk is, zoodat daardoor de uitgave van het geheel niet zal worden vertraagd. De behandeling van dit gedeelte kan ik gevoegelijk terzijde laten.

Wat nu de verdere, „Javaansche” inhoud der boeken betreft — ik stel voor beide dezelfde eischen doch bedoel voor het een een uitgebreider behandeling der stof dan voor het ander. Een verdeeling in drie periodes lijkt mij ook de meest aangewezen. In de eerste worden de Hindoes, hun godsdiensten, de veranderingen, die zij op Java te weeg hebben gebracht, uitvoerig behandeld. De Hindoe-Javaansche kunst verdient volle aandacht met vermelding der op Java bestaande voornaamste monumenten, waarvan de eigenaardige schoonheid besproken moet worden. Ook de korte inhoud van het

Mahabbarata en het Ramajana dient hierbij vermeld te worden, welke stof door den vertellenden onderwijzer of leeraar uitgebreid moet kunnen worden. Al wat er wetenswaardigs en onderhoudends voor de jeugd van de Hindoe-vorsten en van het rijk van Madjapahit kan meegedeeld worden, moet eveneens vrij uitvoerig tot den val van dit laatste rijk worden behandeld.

Hierop volgt in het 2e stuk: bespreking van de invoering van den Islam tot de verdeeling van het rijk van Mataram, waarin dus b.v. de opkomst en uitbreiding van Mataram, het ontstaan en de bloei van Bantam, verder Cheribon, Balambangan en Madoera worden behandeld; vervolgens de komst der Hollanders, de vestiging der Compagnie en de langzame uitbreiding van haar gebied. Aan dit laatste gedeelte dient zooals van zelf spreekt, vrij wat aandacht te worden geschonken, maar niet meer en niet eerder dan waarop zijn belangrijkheid aanspraak heeft. Compagnie's invloed beperkte zich immers tot $\pm$ 1700 toe tot een zeer klein gebied, waar zij een hoogst onbelangrijk Inlandsch rijkje had doen verdwijnen en verder tot eenige kustplaatsen en den Javaanschen handel, die niet juist door de Hollanders alleen, haar belang van vroeger reeds had verloren. Naarmate Cie's gezag zich uitbreidt en daarmee de politieke en economische toestand van Java zich wijzigt dient zij uitvoeriger te worden besproken. Ten slotte moeten de oorlogen, die het rijk van Mataram teisterden en tot zijn verdeeling leidden, met wijze beperking worden behandeld.

Voor het derde stuk rest dan het gedeelte van $\pm$ 1755 tot heden. Na de behandeling van het afsterven der Compagnie zal de politieke geschiedenis een groot deel van de stof vormen. Hierop volgen dan de steeds in aantal en belangrijkheid toenemende maatregelen der Nederlandsche regeering. Daarmee wordt in het eigen leven der Javanen diep ingegrepen en veel van zijn eigenaardig karakter gaat daarmee verloren. Aan de ontwaking van Java in de 20e eeuw, met hare oorzaken, worde ten slotte veel aandacht besteed.

De zoo juist besproken leerboeken zullen in hun geheel genomen, voornamelijk in geest en in wijze van voorstelling en groepeerings der feiten van de bestaande verschillen; in stof ligt het onderscheid voornamelijk in het eerste gedeelte, dat den Hindoetijd bevat. Tegenstanders

van deze behandeling zouden kunnen zeggen, dat de uitvoerigheid in de bespreking van deze periode natuurlijk geschiedt, omdat het een nieuwtje is en dat men het daarom nu vóór alles de moeite waard acht. Daartegen kan men dan aanvoeren, dat in den Hindoetijd het stempel op het Javaansche volk is gedrukt, dat nog steeds niet is uitgewischt; dat toen de omgangsvormen van tegenwoordig opgekomen zijn; dat toen zijn grootste cultuurschat is verzameld en dat toen het repertoire van de wajang van nu ontstaan is.

Dit alles, en men zou nog meer kunnen noemen, is toch wel voldoende reden om dien tijd voor den Javaan van het hoogste belang te achten.

De voorgestelde korte bespreking van het Mahabharata en Ramajana op school dient, om ook den modernen Javaan, die schoolgegaan heeft, belangstelling voor de wajang te doen behouden, want velen halen daar nu de neus voor op en verkiezen daarboven de smaakbedervende bioscoop.

Met een gelijksoortig doel werd de bespreking der Hindoe-Javaansche kunst en der nog bestaande bouwwerken aanbevolen. De Javanen moeten deze als hun cultuureigendom blijven beschouwen en er niet tegenover staan als een Inlandsch bestuursambtenaar, die, als gids dienend bij de tempels op den Oengaran, daarvoor niets dan spot over had, zonder het minste begrip van de beteekenis en eigenaardige schoonheid dier bouwwerken te bezitten.

Bestaan eenmaal de leerboeken, dan zal één daarvan terstond in het Javaansch of Maleisch vertaald moeten worden, om den onderwijzers op de Gouvernements 2e klasse scholen en die op de desascholen stof te verschaffen, waarmee zij hun leerlingen tafereelen uit de Jav. geschiedenis kunnen ophangen. Wat de desascholen betreft, waar tot nog toe geen sprake is van geschiedenis-onderwijs, ik zou mij sterk moeten vergissen als het Departement van Onderwijs niet gaarne een uur per week zou willen uittrekken voor: „vertellen uit de Javaansche geschiedenis” als daarvoor slechts een goed boek bestond, vallend binnen het bereik van den onderwijzer op die scholen.

Wat is nu de beste weg om aan zulk een boek te komen? Een practische manier is wellicht: om aan een onderwijzer, b.v. aan dengeen, die voor de Opleidingsschool in Magelang zulk

een goed overzicht heeft vervaardigd, te verzoeken een leerboek voor de Indische geschiedenis samen te stellen in den zelfden geest als dat genoemde dictaat. Doch voor het Java-Instituut is een andere manier waarschijnlijk veel aantrekkelijker en eigenaardiger. Het schrijfe twee prijsvragen uit voor het samenstellen van de twee besproken boeken, waaraan eenige aanlokkelijke prijzen verbonden zijn, om de deelnemers in staat te stellen zichzelf boeken aan te schaffen, waaruit zij het noodige kunnen putten. Bovendien trekke het voor elk antwoord, dat eenige verdienste bezit, een kleine som uit om zoo den daaraan besteden tijd te vergoeden en als belooning voor de betoonde vlijt. Op zulk een manier bereikt men niet alleen Hollanders doch ook Javanen. Dit laatste acht ik van gewicht, omdat daardoor den Javaanschen onderwijzer gelegenheid tot het nemen van initiatief wordt gegeven op hem eigen, Oostersch terrein. Dikwijls wordt immers de klacht vernomen, dat op onderwijsgebied de Javanen zoo weinig met zelfstandige en eigen ideeën voor den dag komen. Hier nu bevindt hij zich in een hem bekende omgeving, en kan hij geheel zijn eigen inzichten volgen. Want dit is bovendien een voordeel: een Javaan zal, als hij zich geheel vrij voelt allicht op den voorgrond brengen, wat den Javanen het voor naamste en belangrijkste toeschijnt, waardoor een meer typisch-Javaansch geschiedenisboek zal ontstaan dan wanneer het door een Westering wordt geschreven. Daar de deelnemers waarschijnlijk alle onderwijsmannen zullen zijn, zal met de practijk van tegenwoordig op de scholen zeker rekening worden gehouden. Daarvoor zouden trouwens eischen te stellen zijn, evenals voor den tijdgrens waarbinnen de antwoorden moeten inkomen.

Misschien zal sommigen het uitschrijven van twee prijsvragen wat overdadig schijnen en zullen zij vragen of één voor het samenstellen van een uitgebreid boek niet voldoende is, waarna op de basis daarvan het beknopte kan gemaakt worden. Hieraan is het nadeel verbonden, dat het dan veel langer zal duren eer het geschiedenis-onderwijs in alle categorieën van onderwijsinrichtingen van een gewenscht boek voorzien is. Bovendien ontnemt men zich daarmee het voordeel, dat de leerlingen successievelijk twee geheel verschillende boeken over hetzelfde onderwerp in handen krijgen. Dit is

immers verre te verkiezen boven het doorwerken van achtereenvolgens twee boeken, die al bijzonder veel op elkaar zullen gelijken, daar de een toch in hoofdzaak een uittreksel uit het ander zal zijn, al worden sommige dingen ook eens wat anders geformuleerd. Twee verschillende boeken echter waarborgen voor alle inrichtingen frischheid in het onderwijs en dus meer belangstelling bij de leerlingen.

Evenwel, met leerboeken bereikt men voor het gestelde doel nog niet genoeg. Verschillende Directeuren van Kweekscholen en Hoofden van scholen klagen, dat er zoo weinig platen voor de Indische geschiedenis bestaan, waardoor deze aanschouwelijk gemaakt zou kunnen worden. Het is daarom aangewezen, dat er een platenatlas voor de Indische geschiedenis worde samengesteld, zooals er zoovele aantrekkelijke voor de Vaderlandsche en de Algemeene geschiedenis in Holland bestaan, met inlichtende onderschriften. In zulk een atlas zal wederom Java om ongeveer dezelfde redenen als voor het leerboek golden, de eerste rol spelen en daarvan aan den Hindoetijd, dank zij zijn monumenten, het grootste deel toevallen. Naar ik vernam, is de Commissie voor de Volkslectuur reeds met iemand, die ondervinding op dit gebied heeft, over het vervaardigen van zulk een atlas in besprek, zoodat het zeer verblijdend is, dat de uitgave daarvan binnen niet al te langen tijd kan worden tegemoet gezien.

Ongetwijfeld zal door zulk een plaatwerk de belangstelling der Javaansche leerlingen, die volgens verscheiden leeraren en Directeuren van Kweekscholen reeds zoo groot is, nog toenemen en is dat, met andere middelen, eenmaal het geval, dan mag ook verwacht worden dat door deze belangstelling bij hen de wensch ontstaat om ook zelve mee te werken aan de geschiedvorsching van Java. Gaan de Javanen eenmaal in grooter getale dan thans het geval is het Oud-Javaansch en andere Oostersche talen ernstig bestudeeren, dan kunnen zij met eigen krachten niet alleen op den duur de leeraarsplaatsen aan de Oostersche afdeeling der A. M. S. innemen, maar ook de hoogleeraarsplaatsen voor dit vak aan de komende Indische Universiteit.

Voor de kinderen op de lagere scholen zou verder een serie wandplaten zeer welkom zijn; de goed bewaarde en gerestaureerde monumenten, reconstructies van oude tempels, beel-

den van Hindoevorsten, goden en godinnen zouden zich daartoe uitstekend leenen; misschien zouden zelfs voorstellingen van bepaalde gebeurtenissen uit den ouden tijd, met eenige fantasie samengesteld, mogelijk zijn, zooals men die zoo levendig afgemaald ziet op wandplaten voor de Nederlandsche geschiedenis.

Wil men dat de eigen geschiedenis ook het volk buiten de schoolwereld bereikt, dan is dat door boeken op directe wijze alleen maar mogelijk ten aanzien van menschen, die kunnen lezen. Ongetwijfeld zullen Javaansche en Maleische bewerkingen, in goedkoope uitgaven, van verhalen uit de Pararaton, van gedeelten uit de Nagarakertagama door het groote publiek gretig ontvangen worden. Ook hier ligt een veld van arbeid voor het Java-Instituut open. De verspreiding der lakons geschiedt nog steeds het best door de wajangvoorstellingen zelf, maar daarnaast zou toch een bewerking van een boek als „Verhalen en Legendes van Hindoes en Boeddhisten” door Dr. Henriette J.W. Salomons stellig ingang vinden. Dit boek zelf is trouwens aangewezen om in de Volksbibliotheken te worden opgenomen. Vooral niet minder geldt dit voor de Nagarakertagama en voor de Pararaton, als die opnieuw zal zijn uitgegeven. Een goedkoopere en kleinere uitgaaf van de Platenatlas, zooals ik mij die ten behoeve van het onderwijs voorstel, zou met korte Javaansche of Maleische onderschriften stellig ook een talrijk publiek vinden.

Hiermede ben ik aan het eind van mijn beschouwingen gekomen. Vat ik nu kortelijk mijn antwoorden samen op de gestelde vragen, hoe 1e de geschiedenis van Java kan strekken ten bate van de ontwikkeling van het Javaansche volk in het algemeen en bij het onderwijs in het bijzonder en 2e hoe dan bij dat onderwijs de bijbrenging dier kennis kan geschieden en over welke categorieën van onderwijsinstellingen dit onderricht zich dan zou moeten uitstrekken, dan luiden deze als volgt:

- I. Het Java-Instituut schrijve twee prijsvragen uit:
 - a. voor de samenstelling van een uitgebreid leerboek voor de Indische geschiedenis, dat moet dienen voor:
 - a. de 3e klassen der A. M. S.
 - b. de hogere klassen der Kweek- en Normaalscholen en der Osvia's:

b. voor de samenstelling van een beknopt leerboek voor de Indische geschiedenis voor het onderwijs in:

- a. de 3 klassen der Mulo-scholen en daarmee gelijkstaande onderwijs-inrichtingen, z.a. de voorbereidende afdeelingen der Artsenscholen.
- b. de lagere klassen der Kweek- en Normaalscholen en der Osvia's.

De schrijvers dier boekjes stellen zich op Indisch, speciaal Javaansch standpunt en onttrekken zich aan de heerschende Koloniaal-Hollandsche opvatting der Indische geschiedenis.

- II. Er worde een Platenatlas voor de Indische geschiedenis uitgegeven.
- III. Het samenstellen van wandplaten, betrekking hebbende op de Indische geschiedenis, worde bevorderd.
- IV. Bij het uitkomen van boeken, atlas en platen worde de regeering telkenmale uitgenoodigd genoemde leermiddelen op de daarvoor in aanmerking komende onderwijsinrichtingen in te voeren.

- V. Er worde ten spoedigste voor de vertaling der boeken (of van één boek) in het Javaansch en Maleisch zorg gedragen.
- VI. Na verschijning daarvan worde de regeering gevraagd op de gouvernements 2e klasse scholen en de desa-scholen tijd beschikbaar te stellen voor lessen in de Indische geschiedenis.
- VII. Goedkoope uitgaven van Javaansche en Maleische bewerkingen van verhalen uit de Pararaton en gedeelten uit de Nagarakertagama worden ter hand genomen; eveneens een goedkoope editie van bovenbedoelde Platenatlas met Javaansche en Maleische onderschriften.
- VIII. In de volksbibliotheken worden boeken opgenomen die betrekking hebben op de Indische geschiedenis en Hindoesche legenden en verhalen.

W. FRUIN-MEES.

December, 1920.

GESCHIEDKUNDIGE OVERLEVERING ALS MIDDEL TOT ZEDELIJKE OP- VOEDING EN KARAKTERVORMING

Praeadvies door R. M. S. Soeriokoesoemo.

VOORWOORD.

Voor de tweede maal is mij de eer te beurt gevallen om een preadvies te geven inzake een onderwerp, dat innig samengaat met de ontwikkeling en vorming van ons nationaal bestaan. Ging het bij den eersten keer hoofdzakelijk om de richting af te bakenen, die noodwendig savalt met onzen aanleg en karakter-eigenschappen en werd daarbij de eerste stoot gedaan en de steen aan het rollen gebracht, die onze kultuuridealen in het hart van ieder Javaan levend moest maken; nu gaat het om de toepassing van het idee, hetwelk in die door mij voorgestane richting ligt opgesloten.

Dit geschiedt evenwel voorshands nog op papier; en trouwens de practische daad, de uitvoering daarvan is tenslotte ook al afhankelijk van de machten, die ons staatkundig leven beheerschen.

Wanneer de promotors van dit congres het besluit namen om onder de verschillende preadviseurs ook mijn persoon te noemen, dan hoop ik, dat zij zich rekenschap hebben gegeven van de geestelijke richting, die ik tot dusver steeds heb voorgestaan en waarbij — om het eens in mijn eigen term uit te drukken — „het koude, nuchtere verstand” niet in de eerste plaats geldt.

Uit den aard der zaak mag men dus een z.g. „neutraal” preadvies van uit een objectief standpunt van mij niet verwachten. Aan den eenen kant genoodzaakt om stelling te nemen tegen den langzaam, doch rustig voortwerkenden invloed van westersche denk- en levenswijze, die de wetenschap in haar huidige opvatting onvermijdelijk met zich brengt, tracht ik aan den anderen kant mijn landgenoten te overtuigen, dat het overnemen van den wetenschappelijken studiezin niet noodzakelijk gepaard behoeft te gaan met wijziging van onze eigen denk- en levenswijze, mits deze zin naar wetenschappelijke studie wordt gestemd naar den grondtoon van de oostersche levensleer.

En steeds zal ik hierop blijven tamboureeren, omdat ik inzie, dat in deze materie alleen in een „voortdurend offensief” de kracht der overtuiging tot haar recht komt. Wat of de resultaten hiervan verder ook mogen wezen — hetzij, dat hierdoor succes wordt verkregen; hetzij, dat ik mezelf daarmee blameer, het doet allemaal niets terzake, doch ik mag eenvoudig niet zwijgen, waar wettige vermoedens zijn, dat geen van mijn eigen landgenoten het op zich zou willen nemen, het geloof van onze voorouders aan wonderen en bovennatuurlijke krachten te rechtvaardigen.

„In het hol zelf van den leeuw” — zoo althans gevoel ik mij, als ik bedenk, dat dit congres wordt voorgezeten en geleid door een wetenschappelijk-gevormden man, klinkt dit voorwoord zeer waarschijnlijk vreemd.

Maar ik wil mezelf hier rechtvaardigen door aan te nemen, dat het vraagstuk over de Javaansche geschiedenis in het teeken van onze babad van zulk een beteekenis is, dat het onverantwoordelijk zou zijn om niet te willen waarschuwen, dat de geschiedvorsching van Java reeds bijvoorbaat is gedoemd tot gedeeltelijke mislukking, als men geen rekening wil houden met de „geheime-verborgen taal”, de symbolische of bloementaal, waarin de ouden zich plachten uit te drukken.

Van uit het standpunt van den paedagoog lijkt mij de kennis der geschiedenis ook al onontbeerlijk, doch zij mag niet worden beperkt tot het verzamelen en opteekenen der jaartallen in de juiste volgorde, waarin de gebeurtenissen van het verleden zich hebben voltrokken; zij moet eveneens rekening houden met de opvoedkundige elementen, die verband hebben met bestaande of aanwezige kiemen in ons gemoed.

Overigens mogen wij, als het ons werkelijk ernst is om de waarheid der historie te benaderen, geen gegevens te min achten, hoe duister haar taal ook is en onwaarschijnlijk het beeld, dat ons wordt voorgehangen.

Niet zonder opzet gebruik ik hier het woord benaderen, want in waarheid kunnen wij de gebeurtenissen in het verleden nooit volkomen zuiver weten, zelfs niet uit schriftelijke mededeelingen van dezen of genen ouden historischrijver. Geen mensch kan immers absoluut objectief staan tegenover een verschijnsel, dat hij tracht te begrijpen. Wij behoeven voor de juistheid van deze bewering het bewijs niet ver te zoeken. De Garoet-affaire staat nog versch in ons geheugen. En een ieder, die hierover wat te zeggen heeft of meent te hebben, zweert bij hoog en laag, dat hij tegenover dit betreurenswaardig geval een objectief standpunt inneemt. En als men dan verder bedenkt, hoe uiteenlopend de beschouwingen en mededeelingen van de menschen zijn, dan is men allicht geneigd te gelooven, dat objectiviteit, waar een ieder tegenwoordig zoo hard mee schermt, op den keper beschouwd, zeer betrekkelijk is.

Doch laat ik mij niet op dit zijspoor begeven en liever terugkomen op het aan de orde komende onderwerp en waar noodig onze eischen naar voren brengen. Daar gaat het eigenlijk om — onze houding te bepalen tegenover Java's geschiedenis, die gedoceed zal worden.

WAARDE DER HISTORIE.

Een volk met een gouden verleden heeft recht op een gulden toekomst.

Men pleegt steeds een greep te doen uit de historie, als men een bewijs noodig heeft ter staving van vermoedens, conclusie's of hypothesen. Door nagenoeg iedere partij of idee-drager wordt uit de historie alles geput — de gegevens, zoowel als de oplossing en een dreigende waarschuwing blijft dan veelal niet uit.

Mannen der wetenschap en leeken, die zich bezig houden met maatschappelijke vraagstukken en geestelijke stroomingen beroepen zich steeds op de historie als op een gevestigd en onaantastbaar gezag. Men verheft de historie tot natuurwet en beschouwt ze dan gewoonlijk als onveranderlijk. Ik zelf moet eerlijk bekennen menigen keer daartegen te hebben gezondigd. Nu ik evenwel de waarde der historie wensch vast te stellen, schrik ik toch eigenlijk min of meer terug haar onfeilbaarheid zonder meer te erkennen.

Niet, dat ik „de lessen der historie” ontken of ze zelfs maar voor minderwaardig houd;—neen, ik acht ze minstens gelijkwaardig aan alle andere takken der wetenschap. Toch blijft voor mij haar waarde relatief en voor het grootste gedeelte ook nog afhankelijk van dengene, die haar in toepassing wil brengen.

De lessen der historie geeft getrouw weer het beeld van het groote denkvermogen van den Tijd. Zij, die daar hun licht wenschen op te steken bij het beoordeelen van maatschappelijke vraagstukken, blijven beperkt tot het licht van hun eigen denkvermogen. Met andere woorden: zooveel als het denkvermogen van den persoon zelf kan bevatten, net juist zooveel kan hij (zijn) kennis uit de historie putten.

Ik stip dit maar even aan om te herinneren, dat nog niet alles veilig is gezegd, hetwelk als de lessen der historie wordt gegeven. Veel hangt dus nog af van den persoon, wie ze geeft. Men kan met een hooghartig gebaar het zwaartepunt van zijn betoog samentrekken op z.g. historische gronden, maar iemand met een beetje levenservaring gaat ze kalmweg voorbij en toetst het gezegde aan zijn eigen ervaringen. De lessen der historie kunnen wij niet tot wet of regel maken, want zij staan als maatschappelijk verschijnsel onder de wet der evolutie.

De waarde of liever de wezenlijke waarde der historie ligt echter voor mij niet in haar chronologisch overzicht of wetenschappelijke opsomming der verhalen en gebeurtenissen in de verschillende perioden. Het is ongetwijfeld interessant en zelfs leerrijk, als wij precies den loop van onze eigen geschiedenis konden volgen in haar krommingen en wendingen, in haar tijden van bloei en welvaart, in haar meest hachelijke oogenblikken van omwentelingen en broederoorlogen; het is leerrijk ook, omdat tot op zekere hoogte onze kennis van maatschappelijke stroomingen daarmee wordt verruimd en verdiept, doch van wezenlijke waarde is dit niet. Wij kunnen immers deze kennis ook opdoen uit de geschiedenis van andere volkeren.

Wat voor ons wel wezenlijke waarde heeft, is: dat wij weten, dat er in de rijen van onze voorouders mannen hebben geleefd als Djojobojo, Hajam Wuruk, Gadjah Modho, Sultan Agoeng en nog vele andere, groote mannen. Dat is voor ons van het grootste belang. De wetenschap, ik bedoel hiermee het weten alleen, dat wij in onze nationale geschiedenis

ook groote, nationale helden kennen, schenkt ons vertrouwen voor de toekomst en vertrouwen in ons zelf.

Ik kan niet gelooven, dat een Djojo Bojo of Gadjah Modho „de gouden eeuw van zijn tijd” alleen heeft tot stand gebracht. Het ware redelijker om aan te nemen, dat de groote Djojobojo in zijn leven werd omringd en bijgestaan door vele andere, groote mannen, die echter minder bekend waren, omdat de reuzen-figuur van Djojobojo alle anderen in zijn schaduw had geplaatst. In elk belangrijk tijdperk, waar een groote nationale held uitblonk, kunnen wij dus vast rekenen op meerdere of mindere nationale helden. Gebrek hieraan behoeven wij niet te vreezen.

Nu mogen wij de waarde van een nationalen held niet geringschatten, want dat is de wezenlijke waarde der geschiedenis. Onze wajang heeft immers haar bijzondere, opvoedkundige waarde grootendeels ontleend aan de voorstelling of het geloof, dat de wajang figuren werkelijk hebben bestaan, dus historische helden zijn, die nog liefst als onze eigen voorouders steeds hadden gegolden. De behoefte aan nationale helden wordt hier wel heimelijk, maar toch sterk uitgesproken. En naarmate de jeugd straks de jaren nadert, waarin haar critischen zin wordt ontwikkeld, tracht men deze behoefte op een andere manier te bevredigen en vindt gereedelijk uitweg in onze babad.

Verscheidene mythen, sagen en legenden, die in onze geschiedenis worden ingeweven, mogen ook als uitvloeisels hiervan worden aangemerkt.

Een groot nationalen held in het verleden kunnen wij heusch niet missen en als wij dien niet hadden, — verondersteld dat het zoo was —, zou ik eenvoudig een denkbeeldig persoon laten optreden en doen fungeeren als onzen stamvader en met hem de grootste heldenrollen samen vlechten.

Men behoeft alzoo niet verwonderd op te kijken, wanneer onze voorouders hun stamboom doortrekken tot in het schemerachtige van goddelijke personen. Het was waarachtig geen verwaandheid in hun opzet, zooals men eerst dacht; doch zij getuigden daarmee slechts hun beter inzicht van de noodzakelijkheden in het leven.

Wij behoeven nu juist niet trotsch te zijn op de groote daden van onze voorouders, hoewel menschelijk geredeneerd — zulke neiging niet tot de groote zonden behoort. Groote daden

van het voorgeslacht moeten ons tot voorbeeld strekken en dienen ons vooral om te herinneren, dat groote mogelijkheden voor ons in de toekomst zijn weggelegd. En waarom ook niet!

Een gouden eeuw in het verleden heeft recht op een gulden toekomst.

ONZE BABAD TANAH DJAWI. (GESCHIEDENIS VAN JAVA.).

Wie zonder vooroordeel van den stofgeloo-vige, onbevangen tegenover onze geschiedenis staat, moet erkennen, dat de beteekenis van onze babads juist ligt in het wonderbare werk der verbeelding, waar men de heldenfiguren steeds liet optreden als iemand met vele saktie's, die over bovennatuurlijke krachten kon beschikken. Wanneer men verder nagaat, dat deze helden telkens werden beschreven als personen met een zacht en bescheiden karakter, parende aan vele, andere edele eigenschappen, dan kunnen wij den heelen opzet van onze babads gemakkelijk herkennen.

Moreele opvoeding ligt er ten grondslag.

Het gebeurde ook wel eens, dat booze menschen een tijdje de heerschappij voerden, maar het eind van het lied was toch altijd hun ondergang; de onverwinnelijke Menak Djinggo met zijn godho wesi keening werd tenslotte verslagen door den zachtgeaarden Damar Weelan.

Als wij nu voor een oogenblik den westerschen invloed van critisch onderzoek konden opheffen, om te kunnen deelnemen aan dit fantasie-spel, in welks boezem diep verborgen liggen, deels historische lessen en deels mystieke leeringen, dan zullen wij ervaren, dat wij ons moeilijk kunnen onttrekken aan den heilzamen invloed van zijn bedwelmende melodie. Ik weet niet of dit al dan niet een persoonlijke ervaring is, die nauw samenhangt met persoonlijke goedsgesteldheid. Maar als ik de inductieve methode van redeneeren volg, het persoonlijk element alsnog wegdenk, dan zou ik uit die eene ervaring wel de algemeene geldigheid mogen vaststellen. En dat het inderdaad zoo is, durf ik zonder aarzelen te besluiten na de verklaring van anderen, die eveneens westersch onderlegd, een soortgelijke ervaring hebben doorgemaakt.

Hiermee wil ik volstrekt niet zeggen, dat het gemis van onze oude geschiedenis in een wetenschappelijk kleed, zoo één als door Mevrouw

Fruin Mees over het Hindoe tijdperk met groote verdienstelijkheid werd samengesteld, niet door ons wordt gevoeld. Wij willen onze erkentelijkheid voor dit werk ook niet verbergen en der commissie voor de volkslectuur onzen dank niet onthouden, die het dubbel heeft verdiend.

Doch met het vorenstaande wensch ik slechts te kennen te geven, dat ik me absoluut niet kan vereenigen met de denkbeelden van velen uit de jongere generatie, die niet buiten den westerschen invloed kunnen staan, onze babads als waardeloos product van een ongebreidelde fantasie beschouwen.

Fantasie zonder meer met een cachet van het grofste bijgeloof, dat is het vonnis, dat ik het minst kan verdragen uit den mond van een landgenoot. Hiertegen wil ik dan ook protesteeren, desnoods met een beroep op enkele uitspraken van een westerschen geleerde. Dr. R. A. Reddingius in zijn artikel over Wilsvrijheid in de „Vragen van den Dag” April-afl levering 1920, zei o.a. dat de grondfunctie van het Subject (het Ik) de fantasie is.

Hij komt ook tot de conclusie, dat „de intuïtie blijkbaar is een meer oorspronkelijke wijze van denken, die in den man der wetenschap mischien wat al te veel verdrongen wordt door de bewust logische redeneering. Van het zoo dikwijls vruchtbare intuïtieve denken kan de wetenschap veel profiteeren”.

Dit klinkt heel wat aangenamer en heeft gansch een ander geluid dan de onkunde, onwetendheid, aanmatiging, die mijn broeders, buiten de kennis zelve, die zij op school hebben geleerd, kunnen wijzen als mede-resultaten van hun intellectueele schoolvorming.

Het bestaan van geesten, van hoogere vermogens, de helderziendheid, de onkwetsbaarheid enz. enz. aan dat grof bijgeloof hebben zij immers voor goed een eind gemaakt. En alsof het zoo hoort — als een toevallige coïncidentie, beginnen nu juist vele westerlingen, ingenieurs, juristen, leeraren enz. enz. hun plaats in te nemen. Deze kunnen nl. nog gelooven aan een schare van onzichtbare wezens aan groote wonderen, die heel eenvoudig te voorschijn kunnen worden geroepen door hoogere vermogens.

Hoe men ook redeneert, deze westerlingen verstaan in ieder geval door hun meerdere studie beter hun technische beschaving, dan wij allen met ons schijntje van westersche kennis.

Instede-dat door dezen onmekeer onder een deel der westerlingen, wij in het geloof van onze voorouders worden gesterkt, gaan wij juist één voor één de voetsporen drukken van het andere deel van het westersche ras, dat geen geloof kan hechten aan bovennatuurlijke verschijnselen.

Ik moet wel wat lang bij dit onderwerp blijven stilstaan, omdat al onze babads in dit teeken staan en dit als het ware den spil vormt, waar omheen alle gebeurtenissen in het verleden werden afgedraaid. Het gaat hier tenslotte om een gewichtigen stap, de toepassing van het ideeële en de vraag, hoe wij onze kinderen moeten opvoeden — in den ouden of nieuwen geest?

In den ouden geest wordt het geloof aan wonderen bevorderd en in den nieuwen bestreden. In deze laatste hebben wij ons enkel te bepalen tot de materie en tot onze stoffelijke waarnemingen.

De eerste methode geeft aan de verbeelding vrij spel en wordt de weg gebaad tot de wereld van onze voorouders. Onze kunst, onze wajang, onze literatuur en de babads inclus, kortom onze kultuur is een voortbrengsel en gevolg van deze methode.

Welke schatten de stoffelijke methode, het stofgeloof ons in de verre toekomst belooft, kunnen wij nu niet weten. Deze weg is het, die het Westen tot kort voor den wereld-oorlog heeft betreden. Met het uitbreken van den grooten oorlog, breekt ook een revolutie in den geest baan. Men wensch verandering en ziet de noodzakelijkheid van samenwerking in. De broederschapsidee wint veld en heeft zich in den volkerenbond gemanifesteerd, — voorloopig! Of het idee zich kan bolwerken in dit kunstwerk van Wilson, is nog een groote vraag. Want de menschen durven nog niet breken met de stof en dwalen nog steeds in het labyrinth van hun tot puinhopen verwoeste, materieele beschaving. Zij willen hun beschaving opnieuw restaureren op den grondslag van samenwerking, doch vergeten daarbij het hoogst noodige bindmiddel—de erkenning van het ideeële. Geen samenwerking is duurzaam, tenzij de samenwerkende deelen alle hun leven stellen in de ideeële wereld, d.w.z. aan het onstoffelijke grootere waarde hechten dan elk ander, stoffelijk voordeel. Elke samenwerking, hoe goed ze ook is voorzien van bepalingen en schoone beloften, draagt in zich de kiem van zelfvernietiging,

als zij niet is gegrond op de onstoffelijke, menschelijke deugden.

Velen in het westen hebben reeds hun waarschuwing gegeven tegen deze materiele beschaving, die meer en meer den smaak van onze landgenoten vergiftigt. Als een dreigende waarschuwing flikkert het beeld van het westen ons tegen. Zoo gaat het niet langer — één, zoo niet en toch durven wij onze schreden niet richten naar de oude, beproefde methode. Wij zijn bang voor ons eigen beeld en kunnen niet meer aan wonderen gelooven.

Welaan —, als het toch zoo moest; wij vragen dan geen onvoorwaardelijk geloof aan de wonderen en saktie's van menschen en goden, die in onze babads zoo veelvuldig voorkomen; wij vragen alleen aan onze landgenoten om den westersch-critischen geest wat in toom te houden, die dadelijk klaar staat om te veroordeelen elk natuurverschijnsel, dat buiten zijn eigen veld van waarneming ligt.

De figuren van Prins Mangkoeboemi, de latere eerste Sultan van Djokjakarta, die vocht tegen mentèks, van Panembahan Senopati en Sultan Agoeng, die verkeerding hadden met de onzichtbare Vorstin van het Zuiden, en van wien — althans in de overlevering van Sultan Agoeng — werd beweerd, dat deze de wet der zwaartekracht wist op te heffen en nog vele, honderden, andere figuren in de rijen van onze voorouders, — Djoko Tingkir met zijn pradjoerit tamtomo, Kiageng Mangir met zijn piek Baroe Koeping Kiageng Solo, de overweldiger des donder —, al deze voorouders zouden niets meer beteekenen, als zij in het licht worden gezien van de hedendaagsche wetenschap.

Maar het ergste is nog wel, dat — door dit geloof aan bovennatuurlijke verschijnselen te verwerpen — dat wij dan onszelf in de ideeële wereld neerhalen tot een nageslacht van kwakzalvers — om in den term van de wetenschap te blijven.

Wij maken onze ouders en voorouders tot leugenaars, die ons deze overleveringen hebben nagelaten, als wij een oogenblik durven betwijfelen datgene, wat zij in hun geloof als juist en waar hebben erkend.

Een kind van een leugenaar — de adel des geestes verzet zich hiertegen. Neen, als wij in deze twintigste eeuw niet meer kunnen gelooven aan bovennatuurlijke krachten, dan houden wij ons daaraan en blijven daarbij, maar wij dienen

ons oordeel op te schorten over de wonderen in het verleden, want de eer van onze voorouders wordt ermee gemoeid.

MOEILIKHEDEN IN ONZE BABADS.

In mijn voorwoord sprak ik reeds, dat de geschiedvorsching van oud-Java gedoemd is tot gedeeltelijke mislukking, d.w.z. tot onvolledigheid, als men geen rekening houdt met het driedig karakter van onze taal.

Wij onderscheiden onze taal in:

1. de gewone schrijf- en spreektaal.
2. de symbolische- de z.g. beeldende of bloementaal. (pralambang).
3. de verborgen taal, de z.g. taal in raadselen (saloka).

De verdichting, het kind van de symbolische en verborgen taal, zeer geliefd door onze schrijvers en literatoren, en veelal ook de taal, waarin onze babads voornamelijk werden geschreven, heeft op zichzelf geen duidelijk uitgesproken karakter. Het is al even verschillend in haar uiting als er zooveel aantal schrijvers zijn. Wij kunnen ze in onze moderne opvatting vergelijken met de stijl van een roman-schrijver, in dit geval dan van een oosterschen roman-schrijver.

Wij komen hierop straks nog terug. Laten wij nu enkele beschouwingen vastknoopen aan het karakter van onze driedigige taal. In detail kan ik hier niet treden, aangezien en de voorbereiding en mijn eigen studie daarvoor niet zijn berekend. Ik kan me hier dus slechts bepalen tot enkele opmerkingen en kleine aanwijzingen, waarin de geschiedvorsching van Java met eenig kans op succes kan worden ondernomen.

Over de gewone schrijf- en spreektaal behoeft niet veel te worden gezegd; men mag veronderstellen, dat deze voldoende bekend is.

Heel anders staat het met de verborgen taal, die door de ouderen bij voorkeur werd gebruikt, als zij belangrijke mededeelingen hadden te doen. Deze taal heeft vrijwel het karakter van een raadsel. Men weet het of men weet het niet. Er bestaat in het geheel geen sleutel voor eene mogelijke oplossing. De eenige mogelijkheid om ze te verstaan is een nauwe omgang en gedurige voeling met den persoon zelf, die in deze taal zijn geheimen tracht te openbaren. Er moet een soort van geestelijke band bestaan, een zekerheid van geestelijke verkeerding om mededeelingen van dezen aard te kunnen vatten.

Het gebruik van deze taal moest vroeger — hetzij om persoonlijke of politieke overwegingen veelvuldig voorkomen. En dit laat zich gemakkelijk verklaren, omdat men ook toen niet graag kennis maakte met 's lands wetten, bij wie het leven van den mensch niet zoo zwaar woog — althans, wanneer een hardvochtige despoot op den troon zat.

Voor de geschiedenis zijn mededeelingen van dezen aard over toestanden en conflicten zeer belangrijk, omdat wij mogen aannemen, dat zij betrouwbaarder zijn dan de officieele, regeeringsverklaringen. Ook vroeger waren immers de ambtenaren en hofdichters in de eerste plaats mensch, m.a.w. wat zij hadden mede te deelen, werd zooveel mogelijk in overeenstemming gebracht met de persoonlijke zienswijze en wenschen van den vorst.

Hebben wij dus ook gegevens van dezen aard te verzamelen om zoo goed mogelijk onze oude geschiedenis te kunnen reconstrueeren en te gieten in een westersch, wetenschappelijk kleed; wij stuiten daar evenwel onmiddellijk tegen bezwaren, die — hoewel niet geheel onoverkomelijk — slechts kunnen worden overwonnen door iemand groote historische kennis parende aan een fijne intuïtie.

Een voorbeeld van een dergelijke taal in raadselen vinden wij in het populair gedichtje: *Semoet ireng, anak anak sapi; kebo bongkang njabrang hing bengawan; kejong setjarak soengote; timoen kang gotong woloe, Soerobjoo gègèr kepatie, hono wong ngojak matjan den wadahi boemboeng; aloon-aloon Kartosoero, gadjan meto tjinantjang wit sidhogoeri; patiné tjèkèr ngajam!*

Ziet, dit is letterlijk wartaal; er is geen verband in het heele gedicht; elke zin staat afzonderlijk en is op zichzelf al een groote onzin, zooals reeds blijkt uit den aanhef, die vertaald-luidt: „een zwarte mier, die een koe baart; een karbouw (bongkang?), die de Bengawan doorwaadt, enz. enz.

Toch durft men hier van zekere zijde volhouden, dat het gedicht een historischen achtergrond heeft. Dit is niet onwaarschijnlijk, gezien, dat het gedicht geen literarische waarde bezit; het moest dus zijn populariteit wel aan iets anders hebben ontleend.

De symbolische taal. Dit is eigenlijk geen bloementaal, zooals men ze tegenwoordig be-

grijpt; een taal, die heel dicht staat bij het begrip verdichting of verbloeming.

Over de symbolische taal moet ik de veronderstelling uitspreken, dat er een sleutel bestaat, die door een ieder onafhankelijk van elkaar kan worden verworven uit den schoot van moeder Natuur. Oorspronkelijk de taal van Zieners, die voor bepaalde uitdrukkingen bepaalde symbolen hadden, is zij in den loop der tijden min of meer verbasterd en gedegradeerd tot een eenvoudige bloementaal, toegankelijk voor een ieder, die rijk is aan fantasie en beeldende vermogens.

De eigenlijke, symbolische taal heeft betrekking tot de verborgen werkingen der verschijnselen en tracht deze weer te geven in zuivere beelden. Zij verschilt dus zoowel in haar aard als in haar uiting van de gewone taal, welke door de verschijnselen zelf wordt beheerscht. De symbolische taal wordt in de meeste gevallen enkel gebezigd voor mystiek onderricht. Het gebeurt ook wel, dat een Ziener zich daarmee bedient om de toekomst te voorspellen. Bekend is b. v. de djonko van Ki Adjar, de „beruchte” djonko (van) Djojobojo, die in zulk een taal werd gegeven.

Het „nuchtere verstand” moge nu twifelen aan de waarde van djonko's maar ik en met mij zeker alle vorstenlanders en de meeste regenten familie's, die in hun geslachtsboom met eenige djonko te maken hebben, houden ons ervan overtuigd, dat djonko's wel degelijk kunnen uitkomen. Voorts mogen wij voor onze verdere nasporingen de kinderspelen en vertellingen, (dholanan en dongengs), die veelal ook een symbolisch karakter dragen, niet vergeten. Wie weet, welke belangrijke gegevens voor onze geschiedenis daarin gelegen mochten zijn.

Verdichtsel. Ik zou alsnog op deze kwestie terugkomen, wat bij dezen geschiedt. Verdichting — verreweg het belangrijkste verschijnsel in onze babads — komt ook van zelf daarin veelvuldig voor. Het is het werk van de verbeelding. Het gebruik hiervan wordt niet alleen beperkt om kiesche onderwerpen te beschrijven, maar is op zichzelf voor den schrijver vaak ook al doelwit om zijn rijke emotie's tot haar recht te doen komen.

Men mag zeggen, wat men wil over het verdichtsel in onze babads, doch voor hem, die verstand heeft van woordkunst, heeft het toch een zeer gunstige beteekenis. Het beeld opzet-

telijk omhullen in een duister, maar welgekozen kleed van voorstellingen is de kunst van onze poedjonggo's, die tegenwoordig slechts door weinigen wordt gewaardeerd. Het is dus geen verdichting in de beteekenis van verzinzel of de waarheid verdraaien, maar het is kunst, zuivere kunst.

Men kent het verhaal van Djoko Tingkir en Dadoeng Awoek uit de desa Pingit. Als men de tekst in de babad letterlijk volgt, dan bevat het een gewone mededeeling van de oorzaken, waaraan Djoko Tingkir zich schuldig had gemaakt en die later hebben geleid tot zijn verbanning uit de Sultans stad Demak. Een zeer gewoon geval dus, waarover men zich niet behoeft te verwonderen. Doch wie in deze tekst is ingewijd, merkt al heel spoedig op de vaardige hand van den kunstenaar, die zich aan een moeilijk probleem zette. Een oplossing werd gegeven in genoemde tekst en onze poedjonggo is er prachtig in geslaagd met zijn weldoordachte beeldspraak. En dat is kunst. Natuurlijk is niet elk verdichtsel kunst, maar dit is daarom nog geen reden om zich te ergeren over de verdichtfels in onze babads, wat in den modernen geest gebruikelijk is, omdat het zoo „gekleed” staat.

Wij kunnen voor dit hoofdstuk besluiten, dat in verband met onze verschillende taalkarakters er grondige vermoedens zijn, dat nog niet alles aan het licht is gekomen, wat in onze babads en in vele sagen en legenden werd verhaald.

SLOT.

Wij komen nu aan ons slot-betoog. Alvorens mijn conclusie's neer te leggen, wensch ik hier nog extra naar voren te brengen, wat het eigenlijke doel is of behoort te wezen om de kennis der geschiedenis te bevorderen.

Zijn wij het straks over dit punt eens, dan is er tenminste alvast een houvast, een gemeenschappelijk doelwit, waarheen zonder te verwijlen gekoerst moet worden. Wij moeten den aard der geschiedenis eerst vaststellen. Als wij al het „kunnen” van den mensch samenbrengen onder de hoofden Kunst en Wetenschap, dan dient de vraag eerst te worden beantwoord, onder welk hoofd de geschiedenis moet worden gerangschikt. Deze vraag is niet zoo gek, als ze misschien wel lijkt; want de middelen ter verspreiding van de kennis der geschiedenis worden

straks gedeeltelijk beheerscht door het antwoord op die vraag.

Hoewel geen scherpe grenslijn valt te trekken tusschen Kunst en Wetenschap, omdat Kunst naar mijn meening slechts een hoogere vorm is van Wetenschap en de overgang van de eene naar de andere zeer geleidelijk mag worden genoemd, toch zullen wij hier de scheidingslijn moeten aanbrengen voor een beter begrip van de zaak en een juistere toepassing der middelen. Behoort de geschiedenis uitsluitend tot het terrein der wetenschap, dan is er geen twijfel meer of de methode om historische kennis op te doen, welke tot dusver door het westen op school is gevolgd, moet worden erkend als de juiste.

Op de vraag, wat onder kunst — in den meest uitgebreiden zin — moet worden verstaan, luidt het veelomvattend antwoord: alles, wat met het moreele direct te maken heeft. Buiten dit, wat tot de verstandelijke werking behoort, wat het verstand rechtstreeks aandoet, kunnen wij gevoegelijk indeelen bij de wetenschappen.

Volgens deze scheidingslijn is b.v. de geneeskunde, de techniek (mechanica, schei- en natuurkunde enz. enz.) wetenschap. Opvoedkunde, literatuur en roman is daarentegen weer kunst, om niet te spreken van de schilder- en beeldhouwkunst. Zooals reeds gezegd, is de grens eigenlijk moeilijk te trekken en eene verwarring van de eene met de andere ligt dan ook voor de hand. Men spreekt b.v. van rechtswetenschappen, toch is het rechtspreken meer kunst dan wetenschap. Filosofie wordt slechts voorwaardelijk toegelaten tot het terrein der wetenschap, toch is zij zuiver wetenschap.

En als wij de geschiedenis nader beschouwen, dan is zij naar haar vormelijken inhoud wetenschap, naar haar essentiele waarde is zij kunst en heeft nagenoeg hetzelfde karakter van een roman, met dit verschil slechts, dat de eene werkelijk en de laatste niet-werkelijk heeft plaats gehad. Dit moeten wij goed voor oogen houden, want het verschaft ons een lichtstraal, waarom onze babads zoo fantastisch werden geschreven. Onze voorouders, die zich meer thuis gevoelden in de kunst, legden van zelf hierop den nadruk en verwaarloosden den wetenschappelijken vorm, zóó zelfs, dat het op een meedere of mindere onnauwkeurigheid niet aan kwam. Dit is zeker een fout, doch gezien, dat de wetenschappelijke vorm der geschiedenis op geen direct practisch nut kan wijzen, wat zulks wel het

geval is, als het kunst-element naar voren werd gebracht, lijkt me deze fout daarom toch niet zoo groot, als men ze wel eens wil doen voor komen.

In tegenstelling met vele, andere wetenschappen heeft de geschiedenis voor het uiterlijk leven geen direct practisch karakter; maar men kan ze een practisch karakter geven, als haar beteekenis wordt verlegd naar het innerlijk leven. Het doel om de kennis der geschiedenis te verspreiden is dan ook praktisch niet anders dan om moreele opvoeding te geven. Na deze bepaling zal het ons niet moeilijk vallen de terzake opgeworpen vraag te beantwoorden. Deze vraag luidt: „Voorop gesteld, dat het mogelijk en gewenscht is om de verspreiding van kennis der geschiedenis van Java te doen strekken ten bate van de ontwikkeling van het Javaansche volk, hoe kan dit doel worden nagestreefd, zoowel in het algemeen, als in het bijzonder bij het onderwijs?”

Laten wij hier niet beginnen met voorop te stellen, dat het mogelijk en gewenscht is om de kennis der geschiedenis te verspreiden ten bate van onze ontwikkeling; want er is bij ons absoluut geen twijfel meer omtrent de mogelijkheid daartoe, als men maar wil; en wat de gewenschtheid aangaat, het is bij ons al lang tot een noodzakelijkheid gerijpt. Doch daartegenover moeten wij volmondig toegeven, dat wij niets kunnen beginnen, zoolang wij de macht niet hebben om te kunnen ingrijpen op het gebied van onderwijs en dat der volks-opvoeding.

Wij vestigen daarom onze aandacht op den goeden wil der regeering, die zich al meermalen in dezen zin heeft uitgelaten. Dit als intermezzo. Om nu de kennis der geschiedenis in het moreele plan op te nemen en haar verder te doen strekken ten bate der volksopvoeding is er mijns inziens slechts een middel dat zich er uitstekend toe leent. De wajang. Men kan voor de meer ontwikkelden openbare lezingen houden, maar dergelijke, wetenschappelijke methode kan de massa niet bekoren, tenzij daarbij het systeem van den „tjlempoeng-bespeler” ¹⁾ wordt ge-

volgd. Voor de massa is een openbare wajang-vertooning het meest doelmatige middel en wat direct voor de hand ligt. Als wij de figuren uit onze wajang-gedog een weinig uitbreiden en completeeren, dan zijn wij klaar. Wij hebben bij deze het groote voordeel, dat aan het kunstgehalte van onze babads niet te kort wordt gedaan, immers behoeft men geen aanstoot te nemen aan de vele, bovennatuurlijke verschijnselen, als deze straks in de wajang worden vertoond. Dit gebeurt toch ook meer in onze wajang-poerwo.

Wij moeten hier trachten te begrijpen en dit zal voor mij geen gemakkelijke taak zijn om het begrijpelijk te maken, omdat het waarschijnlijk voor de meesten iets nieuws is, doch wij moeten begrijpen, dat het wonderbare werk der verbeelding op zichzelf kunst, is. Het gaat hier precies als bij de schilderkunst, althans in beginsel.

Er is eenmaal verschil in de opvattingen van oost en west. Het westen schildert natuurgelukkig, dit is naar het werkelijke beeld uit de natuur en dat doet het oosten weer niet. Zie b.v. Japansche schilderstukken. Wij styleeren het natuurbeeld naar onze smaak, zóó, dat het natuurlijke in het gedrang komt. Onze wajang figuur kan hiervan getuigen. Het is volgens westersche opvatting noch natuurlijk noch redelijk. Zoo is het precies eender met het werk van onze verbeelding; wij gaan daar styleeren en het „gezond verstand” komt in het gedrang. Er is geen werkelijk verschil tusschen het „natuurlijke”, wat door onze stoffelijke oogen wordt waargenomen en het „redelijke”, dat het verstands-oog waarneemt, er is slechts verschil in graad, niet in wezen.

Wij behoeven ons dus niet te ergeren, als wij straks in de wajang-voorstelling kennis maken met Djoko Tingkir, die een wilden stier met een vuistslag verbrijzelt. Als wij hierin niets anders kunnen zien dan een onzinnige vertooning, ja, dan moeten wij maar wachten, totdat wij het beter kunnen apprecieeren.

In verband tot het onderwijs wordt de geschiedenis op de lagere school eveneens in wajang-voorstellingen gegeven b.v. in de speelplaats op elken Zaterdag. Alle kinderen van alle klassen krijgen op dien dag geen les om de vertooning te kunnen bijwonen. Kleine, eenvoudige leerboekjes in een sprookjestaal geschreven mogen verder dienen als tekstboekjes bij

¹⁾. Tjlempoeng-bespeler is iemand, die de kampongs in- en uitgaat met een tjlempoeng — soort van tokkel instrument. Hij verdient zijn brood met zijn onuitputtelijke verhalen uit de babads, die hij aan de kampong-menschen vertelt in rhythmischen zang met tjlempoeng-accompagnement.

de wajang-vertooning. Men volgt dus **bij** het samenstellen van deze boekjes zooveel mogelijk het karakter van onze babad. Men behoeft het niet zoo nauw te nemen met de historische kennis van kinderen, wier gemoed nog gemakkelijk in beslag wordt genomen door de „duizend en één nacht” verhalen.

Dit gedeelte van het onderwijs in de geschiedenis kan worden beschouwd als eene voorbereiding, geheel aangepast aan het gemoedsleven van kinderen. Men mag de geschiedenis niet in een te al wetenschappelijken vorm aan kinderen geven, want dan is het leeren der geschiedenis een gruwel; en in stede, dat daarmee iets goed wordt bereikt in opvoedkundigen zin, hebben wij straks onder het lesuur in geschiedenis te maken met zure gezichten, waarin duidelijk te lezen staat, dat de geschiedenis niet verheft maar neerdrukt. En dit dient te worden voorkomen.

Op de middelbare scholen kan men eigenlijk pas beginnen de geschiedenis in haar wetenschappelijken vorm te doceeren. En bij het samenstellen van deze historische leerboeken, moet eveneens de gedachte steeds voorzitten, dat „moreele opvoeding en karaktervorming” het doel is van de kennis der historie. Men mag dus wat langer stilstaan bij het beschrijven van de karakters en prestatie's van sommige heldenfiguren.

Een geschiedenis, die slechts op jaartallen neerkomt en door jaartallen wordt gekarakteriseerd, beantwoordt niet aan haar doel en heeft haar dharma niet volbracht — om het hier op zijn Tagore uit te drukken.

R. M. S. SOERIOKOESOEMO.

DE POPULARISEERING ONZER GESCHIEDENIS.

Preadvies door M. DARNA KOESOEMA.

INLEIDING.

Elke geschiedenis, van elk land en van elk volk bevat zeer veel wetenswaardige leeringen van groote paedagogische waarde, waarvan de populariseering van onschatbare beteekenis moet worden geacht.

In tegenstelling met de verhalen van zedelijke strekking van menschelijk maaksel bevat immers de geschiedenis naast uitingen van edele moraal der menschheid, van menschenmin en opofferingsgezindheid, ook afdwalingen op zedelijk gebied van de voorouders, begrijpelijke afdwalingen in den regel, begrijpelijk, omdat zij menschelijk zijn, doch desniettemin dikwijls afschuwelijk. En juist in deze afschuwelijkheid, in deze bestialiteit door de geschiedenis opgeteekend, ligt gewoonlijk de groote paedagogische waarde der geschiedkundige verhalen.

Zoetsappige verhalen van brave jongens vervelen reeds gauw, vooral den lezer, wiens gezonde levens- en wereldbeschouwing nog niet bedorven is en wiens kijk op de zaken nog gezond. Zij vervelen des te eerder, naar mate de schrijver het minder kan verbergen, dat hij slechts verzinsels geeft. Steeds gestrafte boosheid, in den regel door den schrijver zoo afschuwelijk mogelijk voorgesteld, doet bij ons doodende twijfel oprijzen aan des zedeprekers waarheidsliefde. Elke dag leert ons immers het werkelijke leven in onze naaste omgeving reeds, dat niet altijd de deugd haar belooning vindt. Het is zelfs de uitzondering, die den regel bevestigt, wanneer zulks gebeurt.

Aan deze bezwaren tegen zedelijke verhalen van menschelijk makelij wordt door de geschiedenis op natuurlijke wijze tegemoet gekomen. Niets anders dan een geregelde opteekening, wedergave van verhalen van menschen zooals wij, mengeling van god en duivel als wij, kan zij ons boeien, juist door dat karakter.

Aan deze geaardheid ontleent de geschiedenis haar groote waarde als opvoedkundig mid-

del. Zij verveelt ons niet gauw omdat zooals reeds eerder gezegd het menschen zijn, die men daarin actief laat optreden. De omstandigheid, dat althans in de vaderlandsche geschiedenis het onze eigen voorouders zijn geweest, met dezelfde deugden en gebreken als de onze, die de handelende rol hebben vervuld, kan slechts de aantrekkelijkheid der studie daarvan voor ons verhoogen. Zonder nadere toelichting zal de lezer reeds inzien, waarom wij zooveel voelen voor de vaderlandsche — d.i. natuurlijk de indische — geschiedenis.

Waar bovendien nog de geschiedenis bij uitstek geschikt is, om trots bij ons op te wekken, trots op het eigen land en volk, trots op de daden van het voorgeslacht, trots en bewustzijn dat wij in het verleden ook wel eens een zelfstandig bestaan hebben geleid, meesters over eigen have en leven, kan populariseering der geschiedenis niet dan toejuiching bij ons vinden.

Ten slotte mogen wij niet vergeten, dat kennis der vaderlandsche geschiedenis voor ons beteekent de kennis van het eigen „ik”, dus de zoo loffelijke zelfkennis. Eigen zwakheden vinden wij er terug, zoodat wij er bij voortdurend rekening mee kunnen houden en zorgen, dat wij niet in de verleiding komen daaraan toe te geven. De minder gewenschte gevolgen daarvan leert ons immers de geschiedenis van menschen met dezelfde zwakheden als de onze, de geschiedenis van het voorgeslacht.

Eigen deugden en voortreffelijkheden leeren wij ook kennen, waardoor ons de mogelijkheid wordt geschapen deze op de geëigende wijze naar voren te brengen, ons leven zoo in te richten, dat het meest nut afwerpt voor ons en de samenleving, waarin wij ons geplaatst zien.

Het lijkt mij daarom boven allen twijfel verheven, dat het van zeer veel belang is te achten de schatkamer van de geschiedenis, van de vaderlandsche geschiedenis in de allereerste plaats, toegankelijk te maken voor de groote massa, voor het vulgus. Een beter en edeler samenleving

zou dan het waardige loon wezen voor de daaraan te besteden moeite.

In de ondervolgende regelen zullen wij het meer speciaal hebben over de javaansche geschiedenis. Ofschoon ook wij niet blind zijn voor het feit van hoeveel grooter waarde de populariseering van de indische geschiedenis zou zijn. Dat wij ons bepalen tot de javaansche historie heeft men dan ook te beschouwen als een testimonium paupertatis: ik voel mij niet heel sterk in de indische.

Ik heb echter reden te meenen, dat althans in grove trekken de indische geschiedenis wel niet veel zal verschillen van de javaansche. Het is daarom met een gerust geweten, dat ik mij beperk. M.m. toch geldt het ondervolgende geheel voor de indische geschiedenis.

VOOR-ISLAMITISCHE PERIODE.

Hoewel het voor-islamitische tijdperk onzer geschiedenis eigenlijk de meeste belangstelling verdient van het nu levende geslacht, — immers het was de glansperiode onzer geschiedenis, toen de Javaan de meeste activiteit toonde op het gebied van kunst, wetenschappen, handel en nijverheid, machtige rijken wist te stichten en te onderhouden, — voelen wij ons gehandicapt, zoodra wij er studie aan willen wijden, en ons daarbij op het moderne standpunt stellen. Wat toch weten wij van de toenmalige staatsinrichting? Wat van de economische ontwikkeling van het volk? Wat van diens handel en nijverheid? enz. enz. Men zal mij toegeven, dat als het daarop aankomt, onze kennis al bedroevend weinig is. En toch meer dan de liefdehistorietjes der diverse prinsen, meer dan de expansie-neigingen der verschillende vorsten en vorstjes met de al of niet geslaagde expedities tot gevolg, verdienen de genoemde vraagstukken onze belangstelling.

Deze weinige kennis van de schitterendste glansperiode van ons volksbestaan vormt een ware barrière tegen een aan redelijke eischen beantwoordende studie resp. populariseering der geschiedenis. Het gemis aan gegevens uit dat stadium in het verleden stelt ons buiten staat dat verleden te reconstrueeren voor het nu levende geslacht en dusdoende leeringen daaruit te trekken.

Men versta mij wel, ik zei, dat wij gegevens missen. Bedoeld is natuurlijk, dat wij missen

voldoende gegevens. Het nimmer volprezen werk van mevrouw Fruin-Mees (1ste deel) moge in dat gemis eenigermate zijn tegemoet gekomen, het blijft desniettemin waarheid, dat ook met dat werk in de hand wij bij lange na niet in staat zijn Madjapait, Daha, Singasari en andere rijken uit die tijden die op Java bestonden in onzen geest te doen herleven. Er zijn zoovele vraagstukken en problemen, waarop gemeld werk geen antwoord geeft.

Uit Fruin's boekje weten wij met vrij groote zekerheid, dat de hindoe-javaansche rijken waren goed geregeerde vorstendommen, welvarend, met een bevolking van eenige ontwikkeling, reeds in staat kolonisatiearbeid te verrichten aan den overwal (voor ons geen aanbeveling, doch wel criterium voor den bereikten trap van ontwikkeling).

Het antwoord schuldig blijft echter ook mevrouw Fruin op de vragen, hoe die rijken werden geregeerd, hoe welvarend de bevolking er wel was, welken trap van ontwikkeling deze had bereikt, wat verhouding er bestond tusschen vorst en volk, enz.?

Het staat vrijwel vast, dat toenmaals de rechtspraak alleszins bevredigend was te noemen, dat de Javaan toen reeds was gekomen tot gecodificeerd recht, iets wat wij in onze dagen kunnen merken bij de Baliërs op Bali, staande nog altijd onder de inheemsche rechtspraak. De namen Gadjahmada en Kanaka als rechtsgeleerden van eenige beteekenis zijn dan ook voor het nageslacht bewaard gebleven.

Wanneer wij ons echter afvragen, wat karakter die rechtspraak had, of men de lontarbladen, waarop de wetten van Mano, onfeilbaarheid had toegekend, dat dus dogmatisme was binnengeslopen in het eigenlijk leven moettende recht, dezen hoeksteen van het staatsgebouw, dan wel dat men ook toen reeds de wisselende inzichten en rechtsopvattingen van de elkaar opvolgende geslachten de beteekenis had gegeven, waarop zij aanspraak konden en mochten maken, dan tasten wij weder volkomen in het duister.

Elk geschiedkundig boekje over Java leert ons, dat hier op dit eiland heeft geheerscht het kastestelsel, dat de Hindoe overheerscher hier heeft overgebracht uit het eigen vaderland en in dit gekoloniseerde land geïmporteerd. Er is niet veel opmerkingsgave voor noodig, om te constateeren, dat de islam na 600 jaren daar-

aan nog niet voor goed een einde heeft kunnen maken

Hoe bedoeld stelsel echter, dat het zij hier nog eens herhaald nog niet geheel uit het volksgeheugen is uitgewischt, in bijzonderheden heeft gewerkt, weten wij alweder niet. Wat plichten en lasten de hogere kasten op zich hadden te nemen, naast de voorrechten hun door het stelsel geschonken, is een geheim achter zeven zegelen voor het tegenwoordige geslacht, wien het kastestelsel niet voorgeschreven, ja zelfs verketterd is in den kor'an. De Javaan van heden leeft in het waandenkbeeld, dat plichten en lasten niet bestonden voor de geprevilegeerde kasten. Doch twijfel of hij, Javaan het wel aan het rechte eind heeft, aangezien geen samenleving denkbaar is op dien grondslag, is wel gerechtvaardigd. Dieper zullen wij hierop niet ingaan, want als de islam iets heeft uitgewerkt in dit land, dan is het een destructief proces op gemeld stelsel. Terwijl de democratische wind, die sinds de laatste 10 jaren over de heele wereld waait het overige zal doen, om het kastestelsel zijn laatste kans op herleving te ontnemen.

Een groote onbeantwoorde vraag blijft voor ons echter, of dat kastestelsel die scherpe afscheidingen heeft voorgeschreven als gemeenlijk wordt aangenomen. Er zijn symptomen, die er op wijzen, dat de twee hoogste kasten, die der ksatria en brahmana die afscheiding van elkander niet kennen. Doch wat verschaft ons in dezen zekerheid?

Resumeerend en om te herhalen: van de javaansche editie van het uit Hindostan hier geïmporteerde kastestelsel weten wij niets of zoo goed als niets. Het zou daarom een wanhopig werk zijn den funesten invloed daarvan op de samenleving te willen verklaren of demonstreeren.

De geschiedenis leert ons, dat praboe Hayam Wuruk van Madjapait op voorbeeldige wijze rust en orde heeft kunnen bewaren in zijn uitgestrekt rijk. De vraag echter, hoe hem dat is gelukt vindt geen beantwoording in de bekende geschiedboeken. Ook niet in het bekende werkje van mevrouw Fruin-Mees, hoe volledig dit populair wetenschappelijk historie werkje overigens ook zij. De schrijfster heeft wel zoo iets gezegd van een uitgebreid spionage-stelsel, dat den vorst — Hayam Wuruk — in staat stelde zich op de hoogte te houden met alle stroomin-

gen in het land, doch deze bewering blijve een hypothese, waaraan niet te veel waarde kan worden gehecht, zoolang schrijfster er nog geen bewijzen voor aanvoert. Voor ons is het alleen bewijs, dat de schrijfster de javaansche psyche niet heelemaal kent, dat zij daartegenover vreemdelinge is gebleven, hoe prijzenswaardig werk zij ook moge hebben geleverd over ons. Anders toch zou zij met een andere mogelijkheid hebben rekening gehouden, de mogelijkheid nl. dat de Javaan om Hayam Wuruk's hoofd zooveel legendes en wonderverhalen heeft geweven, dat diens moreel overwicht alleen elke revolutionaire beweging van te voren reeds den kop zou hebben ingedrukt. De Javanen-kenner, bekend met den devoten aard van dezen, zal mij grif toegeven, dat er alleszins plaats is voor deze hypothese.

Uit geschiedboeken en naar analogie van wat wij in het overige Oosten kunnen waarnemen, moet ook hier op Java het absolutisme hebben geheerscht. Doch ook in dezen ontmoeten wij een tegenstrijdigheid, zoodra wij acht geven van wat op Bali bijv. valt waar te nemen. De desa toch bezit daar een groote mate van zelfstandigheid. In haar huishoudelijke zaken wordt door haar zelfstandig beslist en houdt zij den vorst er zorgvuldig buiten. Zou op Java naast het absolutisme democratie hebben gebloeid? Zekerheid hieromtrent schenken de geschiedkundige werken ons niet. Doch waarschijnlijk achten wij het wel. De twee-eenheid van tegenpolen alleen kan een bestendig bestaan waarborgen.

Het zou immers anders ook onbegrijpelijk zijn, hoe Hayam Wuruk zich heeft weten te handhaven in zijn uitgestrekt rijk. Hoe grooter een rijk immers, hoe grooter eischen het stelt aan de staatsmanskunst van den regeerder. Hetgeen als van zelf de onderstelling wettigt, dat het niet uitsluitend gestrengheid is geweest, wat door Hayam Wuruk is aangegrepen, om het volk aan zich en aan zijn dynastie te binden, om rebellie te voorkomen.

Dit hoogst merkwaardige verschijnsel kan verklaring vinden in de hypothese, dat in het absoluut geregeerde land reeds gedecentraliseerd werd, een systeem van regeeren, dat zelfs tot in den tijd van sultan Agoeng van Mataram zich heeft weten te handhaven. Den diversen regenten werd dezelfde absolute regeermacht verleend, welke de oppervorst bezat. Een delegatie

van bevoegdheden dus, welke den vorst in staat stelde zich te handhaven, aangezien hij immers dan alleen met de mate van trouw der regenten had rekening te houden, zonder zich veel gelegen te hoeven laten liggen aan de gevoelens van het eigenlijke volk.

Elk geschiedkundig handboek leert ons, dat het javaansche volk is een agrarisch volk, dat zijn bestaansmiddel dus vindt in de beoefening van den landbouw. Nu bestaat een dogma, dat zegt dat het agrarisch stadium van een volk voorafgaat aan de handels- en industrie-periode. Ons houdende aan dit dogma, rijst de vraag, of het javaansche volk in zijn vervalperiode dan toch maar een stap achteruit heeft gedaan op de evolutiebaan?! of in het verleden het op een hooger trap van ontwikkeling heeft gestaan?!

Er zijn toch verschijnselen, door de geschiedenis goed gestaafd, die daarop wijzen. Het javaansche rijk was imperialistisch van neigingen, het volk van Madjapait handeldrijvend en avontuurlijk van aanleg, de zee bevaard belust op winst en op..... buit wellicht, den ratoe sabrang (vorst van over zee) waar mogelijk onderwerpend aan den heerschersstaf van Madjapait, dezen dwingend tot het opbrengen van jaarlijksche schattingen.

Nu zijn drijven van handel en avontuurlijke geest geen attributen van een landbouwend volk. Vandaar onze vraag boven of het javaansche volk geen hoogere ontwikkeling heeft gekend dan de tegenwoordig waarneembare, of onze taxatie van het volk, gebaseerd op den tegenwoordig bereikten ontwikkelingstrap en op de vredelievende eigenschappen van dat volk in onze dagen geen verkeerde, te lage is, welke dan zijn verklaring vindt hierin, dat wij te weinig in rekening brengen den invloed van het proces van verval, waarin ons volk sinds den val van Madjapait is begrepen.

Ten slotte nog een enkel woord over het imperialisme in javaansch gewaad. Het staat vrijwel vast, dat de kuststreken van de eilanden, die gezamenlijk het Indië van tegenwoordig vormen, onderworpen waren aan Madjapait. Het zou niet onleerzaam wezen, uit wetenschappelijk oogpunt zelfs van zeer veel belang te weten, wat staatsrechtelijke verhouding er bestond tusschen het overheerschende Madjapait en de onderworpen streken? Stelde de vorst van het eerstgenoemde rijk zich tevreden met jaarlijks

op te brengen schattingen (oeloe bëkti)? dan wel bemoeide hij zich met de interne zaken der onderworpen streken?! Vragen, die vragen zullen blijven, althans niet met zekerheid beantwoord tot nog toe. Ofschoon er wel reden toe bestaat aan te nemen, dat de „onderdrukking” dier onderworpen streken door Madjapait er een was van platonischen aard.

Wat wij met zekerheid weten is dat tijdens de voor-islamitische periode de kunsten op een hoog peil van ontwikkeling stonden. Het tegenwoordig levend nageslacht bezit er immers de producten van, erfenissen van de voorouders. Schoone letterkunde, wapensmeedkunst, bouwen beeldhouwkunst zijn in de hindoe javaansche rijken tot een ontplooiing gekomen, welke zelfs heden ten dage de bewondering van een ieder wekken. Elders in dit preadvies zal ik hier nog nader op terugkomen.

Populariseering eener wetenschap brengt altijd gevaren met zich mee. Die van de geschiedenis maakt op dezen algemeenen regel geen uitzondering. Niet genoeg kan in verband daarmee gewezen worden op het gevaar het volk niet geheel vast staande feiten als waarheden voor te zetten. Wij mogen ons niet vergenoegen met het volk te geven waarheden, die later rectificatie behoeven en nog later wellicht nog eens herziening, want zulke waarheden werken als vergif, waarvan de nadeelige invloed niet direct is aan te toonen misschien, doch op den duur zeker op onaangename wijze laat merken. Een volk op dwaalspoor is slechts met groote moeite op het rechte pad terug te leiden!.....

Men versta mij wel. Het is niet de aristocraat in mij, die aan het woord is, wanneer ik met klem waarschuw tegen de populariseering der geschiedenis in onze tegenwoordige omstandigheden! niet de aristocraat, die zeker voedsel alleen geschikt acht voor bepaalde magen. Maar ik wensch er tegen op te komen uit de overweging, dat wij zoo weinig hebben aan te bieden. Ik wensch er tegen te waarschuwen, omdat ik vrees den weinig ontwikkelden critischen zin van het vulgus, dat waarheid van verbeelding niet weet te onderscheiden. Wanneer wij nu reeds den schoolmeester willen uithangen bij het volk, zouden wij het niets anders weten te vertellen dan dat tijdens Madjapait het javaansche volk een groote natie was, het door God uitverkoren volk. Zoo groot zelfs dat in onze dagen de Balier en Palembanger en nog trotsch op

gaan van den Madjapaiter te zijn afgestamd. En wanneer wij niets anders weten te vertellen, dan komen wij eigenlijk aan met oud nieuws, bereiken wij paedagogisch niet het minste resultaat, want de groothed van Madjapait is bij het volk blijven leven ook zonder onze bemoeienis.

Het is op grond van dat alles, wanneer wij de exploratie van de javaansche geschiedenis willen houden in het stille studeervertrek van den historicus. Wij dienen geduld te oefenen tot tijd en wijle de historicus ons meer positieve waarheden zal hebben verschaft, waarvan populariseering gemakkelijker, minder gevaar opleverend en meer loonend is.

Dat alles wil niet zeggen, dat wij nu met de armen over de borst gekruist moeten blijven zitten. Wij kunnen nu reeds beginnen met de populariseering der kunstgeschiedenis, waarover elders in dit preadvies iets naders.

PERIODE VAN DEN ISLAM.

Veel meer grond onder de voeten voelen wij, wanneer wij de islamitische periode in onze geschiedenis onder den loup nemen. Deze immers staat zooveel dicht bij ons, verliest zich niet in de dichte nevelen van het verleden, niet te doorboren voor het ongewapend oog van den niet-historicus.

Om de geschiedenis van het mohammedaanse Java goed kunnen begrijpen, zou het wellicht geen kwaad kunnen aandacht te schenken aan de psychologie van het javaansche volk in de laatste jaren van de hindoeische periode (dus de psychologie van den Javaan in de eerste helft van de 15e eeuw), waarin wij niet onwaarschijnlijk de oorzaken kunnen vinden voor het feit, dat de islam hier wortel heeft kunnen schieten.

Het javaansche volk is van huis uit een animistisch volk. De Hindoe overheerscher heeft hier uit zijn Heimath geïmporteerd zijn eerediensten, het hindoeïsme en buddhisme. Door het volk is deze schenking met dankbaarheid aanvaard, zij het dat het niet heeft kunnen vergeten den eigen oorspronkelijken eeredienst, het animisme. Hindoeïsme en buddhisme hebben onder die omstandigheden een zekere locale kleur moeten aannemen, welke niet moeilijk terug te brengen is tot het oorspronkelijke javaansche animisme.

Toen kwam de islam. Men zegt, dat de be-

keeringsarbeid tot den islam te vuur en te zwaard heeft plaats gehad. Een hypothese, welke voor de hand ligt, gezien het militant karakter van den godsdienst van den profeet.

Nadere kennis van de geschiedenis zal ons echter spoedig leeren, dat zulks waarheid kan zijn geweest, doch niet de volle waarheid. Geweld kan een der middelen zijn geweest door den islam te baat genomen, om zich hier uit te breiden, doch vermoedelijk niet het eenige middel. Wij zeggen dit op grond van de ervaring dat het den christelijken godsdienst zoo moeilijk valt de bevolking te bekeeren.

Er is nog iets anders in het spel geweest. In de laatste decennia van zijn bestaan toonde Madjapait teekenen van ontwijfelbaar verval, welke zich uitte in een diepgaande demoralisatie van het volk. Moorden waren aan de orde van den dag, het menschenleven had geen waarde meer. Elke nieuwe kris, zoo van den wapensmid ontvangen, was voor den Madjapaiter genoeg reden tot een moord op den openbaren weg op den eenen of anderen voorbijganger. De innerlijke qualiteit (ampoeh) van het wapen moest hij immers kennen, en om die te onderzoeken meende men een menschenleven te mogen offeren. Zekerheid van leven en bezit raakte op die wijze verloren, en een der hoeksteen van den staat ondergraven. Het rijk schudde dan ook op zijn grondvesten.

Was het wonder, dat toen een naburig (hindoe javaansch) vorst op avontuur uitgaande, de hoofdplaats Madjapait aanviel, deze zich reeds gauw van de sokken liet loopen. De zegevierende vreemde vorst moet de plaats niet hebben laten verwoesten, vestigde er echter evenmin de eigen residentie. Niet onwaarschijnlijk door de symptomen van verval, die Madjapait vertoonde en de weinige hoop, die hij koesterde van een poging tot wederopbouw.

Ongetwijfeld is er dus degeneratie geweest, degeneratie van het volk, degeneratie van diens samenleving. En gelijk men dat wel meer ziet bij kind-volkeren moet het den achteruitgang meer hebben geweten aan den toorn zijner dewa's dan aan eigen schuld. Niet onbegrijpelijk, waarom men meende devotie voor en aanbidding van die oude goden maar na te laten!

Ziedaar een verklaring van den ontrouw van het javaansche volk aan zijn hindoe godheden. Zijn heilige intuïtie deed het verder grijpen naar den nieuwen godsdienst van den profeet, hier

uit Arabie door handelaren en zendelingen geïmporteerd. Men verwachtte dat wat de dewa's het volk niet wisten te geven, voorspoed en geluk, geschenken zou worden door Mohammed's Allah.

Zoo kunnen wij ons voorstellen, waarom de leer van Soenan Goenoeng Djati en Soenan Ngampel hier ingang heeft kunnen vinden. Aldus gedacht, kan geweld een voornaam hulpmiddel zijn geweest bij de islamiseering van Java, doch zeker niet het eenige middel. Zoo kunnen wij in het Sultanaat Demak zien de stroohalm, waarnaar het volk heeft gegrepen in zijn poging tot zelfbehoud, toen het steeds verder om zich heen grijpend verval hem met een wissen ondergang bedreigde.

Hoezeer echter door den nieuwen godsdienst uit Arabie een nieuwe aera in de javaansche geschiedenis is ingeluid, teekenen zijn er te over, welke alle er op wijzen, dat het javaansche volk zijn gouden jongelingsjaren achter den rug had, gepasseerd was en nu de seniliteitsjaren tegemoet ging. De islam is gebleken een palliatief middel, wel in staat om de executie uit te stellen, doch niet om het noodlot af te wenden. De elkander opvolgende mohammedaansche rijken in Midden-Java (Demak, Padjang, Kalinjamat, Djipang, Mataram) hadden een eigenschap met elkander gemeen, de negatieve van het leven van den eendagsvlinder te leiden, althans vergeleken bij Madjapait. Hun bestaan was tijdelijk, zeer tijdelijk, al te tijdelijk.

Zulks zal bij hem, die zich op een objectief standpunt weet te stellen, niet verwondering wekkend zijn. Het javaansche volk had immers den grijzen ouderdom reeds bereikt en het proces van algeheel verval, dat bezig was zich te voltrekken, werd nu en dan onderbroken door een zwakke opleving. Gedurende welke men vleugjes waarneemt, welke het volk den waan laten, dat de oude energie en daadkracht weer zijn teruggekeerd en daarmee dus de oude bloei en glorie. Als zoodanig beschouwen wij de groote vlucht, die Mataram heeft genomen, onder Panembahan Senapati aanvankelijk en onder Sultan Agoeng later. Zegevierend trok de legermacht dezer vorsten de hoofdplaatsen der diverse regentschappen binnen, de landsheeren dezer dwingende tot erkenning der suprematie van Mataram resp. tot het opbrengen der jaarlijksche schattingen (oeloe bĕkti).

Het valt natuurlijk buiten het bestek van dit

preadvies de deugden en feilen der beide groote vorsten in den breede uit te meten. Volstaan moge worden aan te stippen, dat er voor den Javaan alle reden toe was te meenen, dat de gulden dagen van weleer, van Madjapait waren teruggekeerd. Wat hij dan ook in allen ernst geloofde. Men staart zich zoo gaarne blind op een glansperiode der eigen vaderlandsche geschiedenis, en wat men hoopt, gelooft men zoo gaarne.

Om echter tot de geschiedenis terug te keeren. Het was één oorlog, waar de geschiedenis van Panembahan Senapati van gewaagt, begrijpelijk, omdat Mataram toen nog jong was en dus nog zijn plaats aan de zonzijde moest veroveren. Nieuwe vazallen moesten tot onderwerping worden gebracht, wat niet op vredelievende wijze kon geschieden, althans in den regel niet. Het rechtsgebied, de grenzen verschoven ten koste der burens alles door wapengeweld. En onder de regeering van den opvolger, van Sultan Agoeng moest het rijk nog tot consolidatie worden gebracht, moesten weerbarstige regenten tot de orde worden geroepen. Alles gelijk men dat in Europa heeft zien afspelen gedurende het feodale tijdperk. Sultan Agoeng bevond zich voortdurend op het oorlogspad, nu eens om weerbarstige vazallen tot de orde te roepen, dan weer om nieuwe veroveringen te maken. Tot oorlogen aan den overwal, elders dan op Java is het echter niet gekomen, iets wat typeerend was voor het javaansche volk uit den Mataram-tijd. Terwijl de kolonien van Madjapait sinds lang waren verloren.

De voortdurende oorlogstoestand van Mataram belette het natuurlijk actief te zijn op het gebied van werken des vredes. Een mijlpaal in de beschavingsgeschiedenis van Java is Mataram dan ook geenszins geweest.

OVERHEERSCHING VAN DEN HOLLANDER.

Elkander opvolgende tijdperken in de geschiedenis zijn nimmer scherp van elkander te scheiden. Zij grijpen in elkaar in, gaan in elkaar over, het voorgaande steeds aanleiding gevende tot het volgende en dit laatste weer zijn oorzaak vindende in het vorige.

In de 17e eeuw is de blanke vreemde handelaar uit het lauwe Noorden op dit eiland gekomen, om hier zijn behoefte aan handelswaren

(speceryen) te bevredigen. Gedurende de periode van bloei van Mataram dus.

En vond hier een rijk land, bewoond door een volk, dat den bloeitijd van het leven reeds achter den rug had. Zulks zal de 17e eeuwse Hollander zich wel niet bewust zijn geweest, daarvoor was zijn kennis van land en volk veel te gering. De ervaring echter stelt ons, het nageslacht, in staat om deze uitspraak te doen.

Het zou anders niet te verklaren zijn, hoe een handjevol avonturiers, op hoop van buit hier geland, vasten voet heeft kunnen krijgen op dit eiland. Sultan Agoeng was toen toch op de zenith van zijn macht, tegen zijn wapenen moest immers alles en ieder bukken, zijn medevorsten op Java dwong hij kwaad- of goedschiks Mataram's hegemonie te erkennen. En ondanks dat alles heeft de vreemdeling zijn Batavia kunnen stichten. Wie zegt ook weer, dat in het land der blinden éénoog koning is?

Hoe het ook zijn moge, Sultan Agoeng voorvoelde dat hij zijn macht te eeniger tijd zal hebben af te staan aan den binnengedrongen vreemdeling. De macht, waar hij zeer naijverig op was. Nijver, dien hij gemeen had met andere veroveraars uit andere werelddeelen en andere tijdperken der geschiedenis der menschheid. Was ook de groote Napoleon niet een naijverig machtswellusteling?

Doch in plaats van fier en ridderlijk den vijand tegemoet te treden, dezen de vestiging op Java's wal te ontzeggen, zocht de sultan zijn kracht in kuiperijen en intrigues, wat nimmer in zijn voordeel kan worden uitgelegd, zelfs niet door den javaanschen chauvinist. Die intrigues en kuiperijen zijn echter typeerend voor de javaansche mentaliteit uit die tijden.

Ten slotte is de sultan overgegaan tot den maatregel, waarmede hij had moeten btginnen. Hij zond een expeditie naar Jakatra, het rendez vous der Oost Indische Compagnie. Ofschoon de overmacht, een belangrijke overmacht, was aan de zijde van het javaansche expeditionaire leger, moest dit met bebloede koppen wijken. Te merkwaardig, om onopgemerkt te blijven.

Een tweede expeditie zond Sultan Agoeng naar Jakatra. Met even bedroevend resultaat echter. Hij heeft zijn doel niet kunnen bereiken, den Hollander verjagen van Java's strand.

Ofschoon ongetwijfeld de hollandsche soldaats groote krijgsmansdeugden hadden, — wat

ook moeilijk anders kon, gezien de reeds tientallen van jaren geduurd hebbende worsteling van den Hollander met den Spanjaard—lijkt het mij onlogisch en niet van subjectiviteit vrij te pleiten, om den slechten afloop der beide expedities van Sultan Agoeng geheel op rekening te schrijven van de dapperheid der verdediging van Jakatra. Want zelfs met de beste verdediging zou Jakatra ongetwijfeld zijn bezwijken, gezien de groote overmacht aan den kant van den vijand, ware de Javaan nog de krijgsman van weleer, de soldaat uit de dagen van Madjapait. Sultan Agoeng had zijn expeditionaire macht samen te stellen uit ondeugdelijk, om niet te spreken van slecht materiaal, immers moeten recruteeren uit een volk, dat zijn vechtlustige periode lang gepasseerd was, voor zijn minst toch reeds 300 jaren achter den rug had.

Evenmin zou het billijk zijn, de expeditie-leiding verantwoordelijk te stellen voor den minder gewenschten afloop der onderneming. Overwinning was niet te behalen met een leger van die kwaliteit. Welke slotsom een veroordeeling in zich sluit van den sultan van Mataram, die het reeds geslagen leger bovendien nog straffen uitdeelde, onmenselijke straffen naar onze 20e eeuwse waardeering.

De mislukte expeditie naar Jakatra te memorereen, heeft deze waarde, dat men daarin weer een bewijs ziet voor onze reeds eerder uitgesproken stelling, dat de Javaan met den val van Madjapait het vervaltijdperk was ingetreden, de periode des ouderdoms, welke voor het individu zoowel als voor een volk beteekent verlies van zoovele begeerenswaardige eigenschappen.

Mataram had zeker zijn roep van onoverwinnelijkheid nog ten volle gehandhaafd. Overal op Java werd nog voor dien naam gesidderd. Zijn overwinningen echter had hij behaald op javaansche zusterrijken met een bevolking in hetzelfde degeneratieproces begrepen als de eigene. Zich uit te breiden op de eilanden buiten Java had het niet gekund, het miste er de kracht toe. En toen het zijn krachten waagde te meten met een hier binnengedrongen vreemdeling, die in een tachtigjarigen oorlog oefenschool had gehad en gehard was in den strijd, toen moest Mataram smadelijk het onderspit delven, hoezeer het allerlei omstandigheden, als bekendheid met land en klimaat, overmacht enz. in zijn voordeel had.

Dit alles bij elkander genomen meen ik genoeg bewijzen te hebben bijgebracht voor de stelling, dat het javaansche volk sinds Madjapait zijn vervalperiode is binnengetreden. Gebrek aan ridderlijkheid, gebrek aan ondernemingsgeest en gebrek aan doorzettingsvermogen zijn eigenschappen, die een taal spreken te duidelijk, om door den historicus te mogen worden misverstaan.

Na Sultan Agoeng weet de historicus geen figuren van eenige beteekenis aan te wijzen. Intgendeel, wij ontmoeten na dien tijd dégénére's op den troon, welke zoo in eenig opzicht uitmuntend dan in wreedheid en beestachtige neigingen. Tijgers in menschengedaante als Mangkoerat I en Mangkoerat II bewezen maar al te duidelijk, hoe het noodlot van het volk, zijn ondergang onafwendbaar was. Bloeddorstige tyrannie aan den eenen kant, lafheid aan den anderen met uitingen van verwijfdeid, me dunkt, dat de acte van beschuldiging compleet is, om de voltrekking van het vonnis over het javaansche volk te fiatteeren.

Onder deze omstandigheden is het niet te verwonderen, dat een rebel van de grootte en beteekenis van Troenodjojo opstond, die van de algemeene ontevredenheid in het land gebruik maakte, om voor zich een vorstendom te veroveren. Men kan over dezen opstandeling denken gelijk men wil, ik onthoud mij van eenig oordeel, omdat dit mij te ver zou voeren eenerzijds en omdat ik sommiger gevoeligheidje wil sparen anderzijds. Dit willen wij echter terloops opmerken, dat Troenodjojo voor ons niets anders is geweest dan product van den geest van verzet onder het volk tegen het tyranniek wanbeheer van Mangkoerat. Zonder dien malcontenten geest was een opstandige beweging tegen het heilige huis van Mataram ten eenen male onmogelijk geweest, was elk verzet van te voren reeds gebroken.

Het gebeurt niet zelden, dat de Hollander ons wijst op figuren als Mangkoerat e.a., wanneer hij ons wil waarschuwen tegen de door ons zoo begeerde onafhankelijkheid van het vaderland. Gaarne willende toegeven, dat inderdaad Mangkoerat ons wel tot voorzichtigheid maant tegen het huis van Mataram, willen wij de opmerking niet in de pen houden, dat het vooral den Hollander weinig sieren kan, om dat beestmenschen nog in zijn graf een trap na te geven. Wij, Javanen onder aanvoering van Troe-

nodjojo hebben aan diens ondragelijke tyrannie een einde willen maken. Goed en bloed hebben wij opgeofferd om ons den last van den vorstelijken wellusteling van den hals te schuiven. En het zou ons ook gelukt zijn ons doel te bereiken, ware de Hollander er niet tusschenbeide gekomen. Ik wil zacht zijn in mijn oordeel en veronderstellen, dat het edele ridderlijkheid is geweest, welke motief bij den Hollander was, om den verloren troon voor den dwingeland te heroveren op den rebel.

Maar dan is het toch een raar soort van ridderlijkheid, die een heel volk overlevert aan de dwingelandij van een enkel bloeddorstig tyran.

Deze weinige regelen mogen tot waarschuwing dienen voor den blanken journalist die aanvechtingen voelt ons te verdoemen, omdat ons volk een Mangkoerat heeft voortgebracht. Zulk een doemvonnis valt terug op den rechter zelf, die het uitspreekt, zoodra deze zich Hollander noemt. De rol door dezen gespeeld in het drama Troenodjojo is immers verre van schitterend geweest.

Om te recapituleeren, er zijn door dit volk zeker nog buitengewone figuren voortgebracht in de laatste drie eeuwen. Men zou op grond daarvan de billijkheid van het door ons geslagen vonnis over het javaansche volk wel in twijfel kunnen trekken. Doch de (betrekkelijk) buitengewone figuren door mij in de bovenstaande regelen naar voren gebracht zijn voor mij niets anders dan de oasen, welke de dorheid der woestijn onzer geschiedenis onderbreken. Elders heb ik reeds gezegd, dat een geschiedenis van verval ook onderbreking vindt door vleugjes van opleving, dat buitengewone mannen onderbreken de vermoeiende rij van degenereerende middelmatigen. Dat zijn voor ons echter alleen de bloemen, waarmede de weg naar de hel is geplaveid.

HET HEDEN.

Hebben wij in de vorige regelen wel gedocumenteerd, — voor zooverre dan uit de oude en nieuwe geschiedenis bewijzen valt te extraheren, — aangetoond dat voor het javaansche volk de gouden dagen van jongelingschap als gepasseerd moeten worden beschouwd, dit pessimisme kunnen wij goddank laten varen, zoodra wij aan de nieuwste geschiedenis toe zijn

en in nadere beschouwing nemen de 20 jaren, die de 20e eeuw oud is.

Het valt niet te ontkennen, dat na een door-tocht door de vallei des doods, een schijnleven van 600 lange jaren, — gerekend van af den val van Madjapait, — er symptomen te over zijn, die er op wijzen, dat wij een nieuw leven tegemoet gaan, dat nieuw leven dit volk de aderen doorstroomt. En gelijk het uitbotten van jong loof in de lente den zoon van koudere luchtstreken reden is, om diep ademend te zingen en te juichen, zoo zijn de verschijnselen van weder ontwaken van ons volk ons een ware verlossing uit een benauwd droom, een nachtmerrie. De Javaan is in onze dagen druk bezig zich een beter aardsch hiernamaals te scheppen, een blijder toekomst te verzekeren aan het nakroost. Wat een voorrecht deze tijdsperiode te beleven.

Wij zullen ons niet vermoeien met de poging antwoord te geven op de vraag, wat oorzaak aan die opleving ten grondslag ligt. Die poging zou immers toch niet tot bevredigende uitkomsten leiden, in elk geval zou het door ons gegeven antwoord — niet vrij van subjectivisme, — onmogelijk allen tevreden kunnen stellen. Wij moeten daarom volstaan met te constateeren, dat de opleving er is en dat zij zeer veel voor de toekomst belooft.

En dan denken wij met dankbaarheid aan de makers van onze geschiedenis in deze eeuw, aan mannen als dr. Douwes Dekker, Tjipto Mangoenkoesoemo, hadji August Salim, Suardhy Suryaningrat, Tjokroaminoto, hadji Misbach en zoovele anderen nog, die alles, letterlijk alles, toekomst van vrouw en kind, have en goed, er voor over hebben, om met een elan aan het fanatisme grenzende de verloren onafhankelijkheid — verloren door fouten van de voorouders — te herwinnen op den vreemdeling.

Niet zonder wellust zou ik mij daarom zetten aan het vastleggen der verdiensten van deze nationale helden van het verjongd Indië.

Ik moet mij beperken tot deze namen te noemen, aangezien ik voel mij hier op glad terrein te begeven. Velen toch zullen het niet eens zijn met deze mijne waardeering.

Onwelwillende critiek over daden en persoonlijkheid onzer voormannen treft men toch niet zoo zelden aan in de nu verschijnende organen der publieke opinie. Ik zal mij niet in een polemiek begeven en het eindoordeel over onze hel-

den, hoe ongaarne ook overlaten aan het nageslacht. Sentiment, temperament, politieke overtuiging en hartstochten, om nog niet te spreken van het eigen belang en vermeende eigen belangetjes vormen maar al te vaak storende factoren, die het oordeel van tijdgenooten vertroebelen, minder objectief maken. Dit echter meenen wij veilig te kunnen zeggen, dat welke gebreken onzer voormannen aankleven, zij zonder uitzondering offervaardig zijn: over hun offerzin kan niet geklaagd worden. En reeds Kresna immers leeraarde, dat het heele bestaan berust op offer!.....

WAARDEVOL PEDAGOGISCH MIDDEL.

Het is hier de plaats ons zelf de vraag voor te leggen in hoeverre wij in de geschiedenis een pedagogisch middel hebben te zien, geschikt om dit volk in zijn streven naar hooger rugge- steun te geven.

Gelijk uit de korte samenvatting, die wij hier boven van de geschiedenis hebben gegeven, blijken kan, zijn wij niet erg optimistisch gestemd. Het verleden is wellicht rijk geweest aan gebeurtenissen, doch zeker arm aan voorbeelden voor het nu levend nageslacht. Vooral de hindoe javaansche rijken waren wellicht rijk aan episodes, waar ridderlijkheid, goede trouw en gezonde moraal op zijn schitterendst uitkwamen, doch wij moeten tot onzen spijt dat tijdperk ter zijde leggen, omdat wij er te weinig van af weten. De mohammedaansche rijken waren in opkomst, toen het javaansche volk reeds soniel begon te worden, van zelf, dat zij arm waren aan historisch gebeuren. Terwijl ook dit overweging moet zijn bij ons, dat de geschiedenis van een volk in decadentie nimmer stof mag leveren voor onderwijs in geschiedenis. Zij mist toch ten eenen male elke pedagogische waarde. Rest dus de nieuwste geschiedenis van onze dagen, welke van zelf niet in aanmerking kan komen, omdat ons oordeel over de tijdgenooten, dramatis personae, geschiedenis-scheppers nog zoo vertroebeld is door subjectieve gevoelens.

Wanneer wij de geschiedenis willen populariseeren, dan dringt zich daarom met onweersstaanbare kracht naar voren de cultuurgeschiedenis van dit volk, zooals deze zich laat reconstrueeren uit de erfenissen, die wij van de voor-

ouders nog hebben behouden, de producten der toen beoefende kunsten.

Gezondheid van het leven van een volk, zoo van zijn materieel bestaan als van zijn innerlijk leven uit zich in de kunstproducten van dat volk. En waar de kunstvoorwerpen, ons nagelaten door het voorgeslacht alle bijna zonder uitzondering dateeren uit den tijd van Madjapait, is het niet gewaagd aan te nemen, dat toen het javaansche volk een gezond leven toonde. Zij blijven tot heden ten dage immers nog onovertroffen in qualiteit, wat op zich zelf reeds boekdeelen zegt over de hoogte, waarop de kunstbeoefening stond, en dus ook van het volksleven. Slechts een volk van eenige intellectueele, moreele en materieele welvaart heeft een kunst van eenigen naam. Kunst wordt immers beheerscht door het innerlijke zieleleven, is daarvan een getrouwe afspiegeling.

Pamorsmeedkunst, schoone letteren, bouwen beeldhouwkunst alle vonden zij in Madjapait een beoefening. En de voortgebrachte producten kunnen de strengste critiek doorstaan, wat heusch niet bepaald getuigt tegen het peil van ontwikkeling, waarop het javaansche volk toen stond.

Om mij bij de pamorsmeedkunst te bepalen. Tot heden ten dage is naar de appreciatie van den Javaan de kris uit Madjapait nog zijn gewicht aan goud waard. De wapensmeden uit den lateren tijd zijn dan ook niet in staat gebleken de kunstproducten uit dat grijze verleden te overtreffen in innerlijke qualiteit.

Het zou op onzen weg liggen, aan die kunst van wapensmederij weder aandacht te schenken, deze weder te laten beoefenen, betere producten nog af te leveren dan zulks den Madjapaiter mogelijk is gemeest. Nu is het wel waar, dat in onzen tijd van machine en repeteergeweren, van aero- en hydroplanes men al zeer weinig heeft aan een kris, hoe deugdelijk ook gesmeed, dat het kinderlijke liefhebberij lijkt, om wat reeds obsoleet is weder nieuw leven te trachten in te blazen. Doch men vergete niet, dat de kunst om de kunst zelve wil beoefend worden, l'art pour l'art, niet waar?

Wat de bouwkunst betreft, het kan niet ontkend, dat vooral in dezen de overheersching door een volk met een zoo geheel ander zieleleven en beschavingsgeschiedenis haar destructieven invloed heeft doen voelen. Wij kunnen ons dan ook niet voorstellen, dat onafhankelijk

van de ambachtsschool uit onzen tijd en de Technische Hooge School de Javaan iets zal kunnen presteeren op bouwkundig gebied. Het schijnt, dat met de onafhankelijkheid het schepend vermogen is verloren geworden door den Javaan. De tijden van Boroboedoer en Mendoet zijn voorbij, voor goed voorbij. Slavenketenen hebben bij ons uitgedoofd den scheppingsdrang, welke alleen mogelijk maakt de scheppingsdaad. Bewijs van deze stelling meenen wij te kunnen vinden bij den Balier, wien originaliteit, dank zij de korte spanne tijds van overheersching van een vreemd ras, nog niet geheel verloren is geraakt. In aanleg is de Javaan volstrekt niet minder dan zijn neef op Bali. Het zou daarom onbegrijpelijk zijn indien de Javaan aan het eigen lot overgelaten minder zou presteeren.

Doch wanneer het bovenstaande geen tegenspraak ondervindt, dan wil het mij lijken, dat op den Hollandschen overheerscher de dure plicht rust ons iets anders te schenken in de plaats van het verlorene. Het is een eereschuld, welke betaald wil worden, zonder dat een visite van den deurwaarder daaraan vooraf behoeft te gaan. Hij heeft ons te schenken zijn eigen bouwkunst. Hij dient ons zoover te brengen, dat wij onafhankelijk van hem in staat zijn het eene of andere kunstgewrocht voort te brengen. Zij het voorloopig niet onafhankelijk van zijn inspiratie en zijn visie. Voorloopig, herhaal ik, want wanhopen doe ik er niet aan, dat te eeniger tijd het javaansche volk gelukken zal het geadopteerde zoo op te nemen in het eigen wezen, dat er iets nieuws uit groeit. Een nieuwe boom moet er uit groeien, uit den vreemden uit koelere luchtstreken, welke hier overgeplant in vreemde omgeving, vreemd klimaat en met vreemde groeivoorwaarden van zelf nieuwe eigenschappen moet krijgen, geheel afwijkend van de oorspronkelijke. Er moet een proces van bevruchting plaats hebben, bevruchting van den oosterschen geest door de westersche gedachte. Slechts wanneer dit gelukt zal zijn, zal dezerzijds gaarne worden toegegeven, dat de westersche overheersching is geslaagd, immers de rijke vruchten heeft afgeworpen voor het gekoloniseerde land, die men er redelijkerwijze van verwachten mag.

De beeldhouwkunst, in de tijden van het hindoeïsme een volkskunst in den eigenlijken zin van het woord, beoefend door het volk in zijn breedste lagen, zooals wij dat in onze dagen

op Bali nog zien gebeuren, waar het hindoeïsme nog de eeredienst van het volk is gebleven, is op Java den natuurlijken dood gestorven, dank zij de naijverige en onverdraagzame islam, die in den kor'an afgodendienst den volgers ten strengste verbiedt.

Wij staan daarom voor een eigenaardige moeilijkheid: pogingen der vergeten kunst nieuw leven in te blazen zou eens opgevat kunnen worden als een uitdaging aan den islam, die daardoor zou kunnen meenen van op tegenweer bedacht te moeten zijn, in den waan als zij verkeert van aangerand te zijn of te worden. Voor zooverre onze kennis van de psyche van den Javaan ons toelaat te oordeelen, weten wij, dat wij met die pogingen niet beleedingen de religieuze overtuiging van het volk; wij weten, dat het het volk siberisch koud laat, of er beelden worden gesneden of niet. Wij zien immers dagelijks, hoe het volk ondanks het officieel beleden islamisme steenen en boomen offers komt brengen, restantjes van de devotie uit de animistische periode van ons volksbestaan, welke ons nog in het hart zijn blijven leven ondanks alle geislamiseer.

Wat wij vreezen is echter de orthodoxie van den islam. Leervaste goeroe's zijn in de desa altijd te vinden en hebben daar een zekere zeggingsmacht over het volk. Plus royaliste que le roi zouden deze elke beoefening van de beeldhouwkunst kunnen verketteren, daarin ziende een directe bedreiging van de leerstellingen van den profeet.

Het lijkt wel gek, doch is niettemin waar, dat zonder de toestemming dezer goeroe's niets kan worden verwacht van de herbeoefening van de beeldhouwkunst. Met hen het op een accoordje te gooien is dan ook het eerst noodige wat gedaan dient te worden. Met hen het eens kunnen worden beteekent immers den strijd te hebben gewonnen. Wij vreezen den invloed dier goeroe's, omdat het ook ons bekend is, dat in de Soenda landen in het klein de beeldhouwkunst nog beoefening vindt in de desa, wat vooralsnog geen aanstoot geeft. Uit speksteen weet men daar aardige Ardjoena-beelden te snijden, uit metaal giet men daar lakstempels in de voorstelling van denzelfden volksheld van den Javaan. Al welke beelden ons de overtuiging schenken, dat een weinig systematische schoolsche opleiding ervaren beeldhouwers van ver-

dienste zou kunnen tooveren uit de Soendanezen.

Het is echter niet ondenkbaar, dat wat nu nog als een liefhebberij wordt beoefend, en dus onschadelijk, den islam zou kunnen prikkelen, wanneer systematisch beoefend. Het is daarom van zooveel gewicht zich te verstaan met de islamitische orthodoxie, die anders als spelbreker zou kunnen optreden, wanneer zij genegeerd wordt.

Ofschoon haast overbodig te achten, meen ik volledigheidshalve hier er op te moeten wijzen, dat wat deze kunst vooral betreft, de oude tjandi's ons zeer veel kunnen leeren. Terwijl het wellicht geen onoverkomelijke bezwaren zal ontmoeten, den balischen beeldsnijder zijn javaanschen neef lessen te laten geven.

De beoefening der schilderkunst ontmoet in de praktijk dezelfde bezwaren als die van de beeldhouwkunst. De islam verbiedt nu eenmaal plastische voorstellingen van levende wezens, verafschuwen als zij doet de beeldenvereering. Zij drijft haar afschuw daartegen zoover, dat zij het kind met het badwater weggooit. Vooropgesteld, dat ook hier men een compromis weet te treffen tusschen orthodoxie en vrijzinnigheid, kunnen schilders met een internationalen naam als raden Saleh in de vorige eeuw, of van bescheidener kunnen als mas Pirngadi in onze dagen ons de toekomst met opgewektheid tegemoet doen blikken en bij ons hoopvolle visioenen tooveren. Doch ook hier zal systeem noodig zijn, om te voorkomen, dat men vervalt in kunsteloos geliefhebber zonder eenige belofte voor het nakomelingschap. Het particulier initiatief, eerder dan de staatsregeering zou hier nuttig werk kunnen doen door aan onze schilders in den dop gelegenheid te scheppen hun gaven te ontplooien.

Kunst van geheel anderen aard en desniettemin onze grootste belangstelling verdienend is de letterkunde. Wij zijn hiertegenover zeer hoopvol gestemd, ofschoon na Madjapait — of was het na Daha? — het javaansche volk geen letterkundige van beteekenis heeft voortgebracht. Ronggowarsito en Mangkoenegoro IV mogen op dat gebied eenigen naam hebben verworven, doch meer dan betrekkelijke waarde hebben hun scheppingen niet gehad. Hetgeen alweder typeerend is voor het verval van het volk, waarover boven met een enkel woord reeds is gewaagd.

Nu is de letterkunde in het bijzonder een kunst, welke zeer gevoelig is voor invloeden. Haar karakter verandert met de mentaliteit van het volk, met de volkspsyche. Gelijk de weerhaan reageert zij onmiddellijk op veranderde of zich veranderende windrichtingen. Wanneer de schoone letterkunde op Java dan ook weer een tijdperk van bloei geniet, dan zal de invloed van de westersche overheersching onmiskenbaar zijn. Het zal geen Empoe Sedah zijn, die onze litteratuur zal komen verrijken, doch hoogstens een reïncarnatie van dezen bekenden javaanschen poedjangga, het zal wezen Empoe Sedah met heel andere eigenschappen en neigingen. Op zich zelf natuurlijk verre van verwerpelijk, zelfs voor den meest verwoeden javaanschen chauvinist. Wanneer de javaansche belletrie maar zorgt geen getrouwe copy te worden van haar nederlandsche zuster, haar eigen karakter bewaart, dan is dat voor ons al lang goed. Elk tijdperk heeft zijn letterkunde met het eigen karakter, ik zie niet in, waarom het huidige, waarin wij leven geen aanspraak zou mogen maken op eigen getypeerde letteren.

Nu heeft de nederlandsche overheersching ook dezen invloed gehad op het innerlijk leven van den Javaan, dat naast den javaanschen geest van contemplatie zich een zekere strooming een weg baant, strooming, welke vrij duidelijk zich herkennen laat als van westersch kom-af te zijn. Zulks is natuurlijk niet te voorkomen, en waarom zouden wij voorkomen, dat ook de Javaan zich wat meer gelegen laat liggen aan de materie. Aanraking van twee beschavingscentra met elkander beteekent wederzijdsche bevruchting dier centra, wat ten slotte niets anders dan verrijking daarvan na zich kan slepen. Zoolang deze bevruchting niet beteekent het verlies van het oostersch karakter onzer belletrie, meen ik dan ook het bevruchttings proces eerder te moeten aanbevelen dan tegenwerken. Onze schoone letteren kunnen er niet anders dan bij winnen.

Wat de toonkunst betreft, ook daarin een verblijdende ervaring merkbaar. De niet onverdienstelijke pogingen van den heer Soerjopoetro, om het notenschrift in te voeren voor onze muziek, schenken ons de overtuiging, dat een nieuwe aera staat aan te breken voor onze javaansche toonkunst. Nemen wij daarbij in aanmerking, dat dagelijks nieuwe composities het levenslicht aanschouwen op Java, — in qualiteit ten achter staand bij de klassieke wellicht doch

toch niet geheel als waardeloos ter zijde te werpen, eerder te waardeeren als voorloopers van betere, degelijkere composities van meer innerlijke waarde, — dan kunnen wij de toekomst ook in dat opzicht met opgewektheid tegemoet zien.

Met het bovenstaande zij getypeerd, welke opvattingen ik koester over de populariseering der geschiedenis. Vooral de cultuurgeschiedenis zij publiek eigendom, de vergeten kunsten schenke men nieuw leven. En dan kan de toekomst van het nu in opkomst zijnde volk nog schoon worden.

Het zij hier volmondig erkend, dat ik volstrekt niet origineel ben geweest in mijn uiteenzettingen. In maak mij sterk, dat dezelfde gedachte heeft voorgezeten bij de initiatiefnemers tot het Congres voor Javaansche Culuurontwikkeling in 1918 te Soerakarta gehouden. Met alle waardeering voor het genomen initiatief kan ik hier echter mijn spijt niet onbetuigd laten, dat men later deze congressen te veel vakkundig heeft willen maken, waardoor men de belangstellende leek, de nietvakman, wiens belangstelling toch ook noodig is, van zich heeft gestooten. En deze kan toch ook wat voelen voor het verleden van het eigen volk, zij het niet op de wijze van de oudheidkundigen van professie. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat men door de leekenwereld er buiten te houden de doodsklok inluidt voor de beoefening van de cultuurgeschiedenis van het javaansche volk. Er is anders heden ten dage ontegenzeggelijk een groote schare van intellectuele leeken, die juist in deze periode van opleving het oog slaat op het groote verleden, om zich rekenschap te geven van het eigen kunnen en daarnaar de kansen te berekenen op een wel dan niet slagen van de in het werk gestelde pogingen van regeneratie en restauratie.

HOE TE POPULARISEEREN.

Ik heb elders met een enkel woord reeds aangestipt, dat het mij te doen is om de geschiedenis gemeen eigendom te doen worden van het volk in zijn breedste lagen.

Dat blijft voorshands natuurlijk onbereikbaar ideaal, zoolang het volk voor 90% analphabeet is, de school slechts van den buitenkant hebbende gezien. Er naar te streven lijkt mij echter reeds loffelijk, en zal niet nalaten vruchten af te werpen.

Als wij ons zelve de vraag voorleggen, hoe de groote massa, noch van schrijven noch van lezen iets afwetenden te bereiken in onze pogingen tot verheffing daarvan, dan dient uitgegaan te worden van de bekende stelling, dat bij het analphabete desavolk aanschouwing beter effect sorteert dan het woord, dat aan de eerste on-eindig grooter gewicht moet worden gehecht dan aan het laatste.

En dan bieden zich als van zelf aan wajang- en tooneelvoorstellingen, inclusief het moderne demonstratiemiddel bij uitnemendheid, de bioscoop als werktuigen. Wij zullen deze hulpmiddelen een voor een aan een nadere beschouwing onderwerpen.

Wajang orang en tooneel, mitsgaders wajang koelit zullen een principieele omwerking noodig hebben, om voor ons doel dienstbaar te kunnen zijn. Zooals zij nu zijn, zijn zij onbruikbaar.

Wat de wajang betreft, zij zal zich minder aan verhaaltjes uit de zaman poerwa moeten doen en meer aandacht schenken aan het tegenwoordige leven. Wat ten slotte een moeilijke opgave is, omdat daarbij niet onmogelijk verloren zou kunnen raken de mystieke opzet van de wajang en daarmee ook haar groote waarde. Dat de handelende personen, de dramatis personae per se de helden uit de Baratha Joeda en Ramayana moeten zijn, zou zoo'n groot bezwaar niet zijn. Ten dezen opzichte il y'a des accommodements avec le ciel.

Wat het tooneel betreft: eigenlijk tooneel kennen wij nog niet. Er zijn weliswaar zwakke pogingen in het werk gesteld, in die richting wat te doen bijv. door den heer Scholten met zijn stukken uit het soenda'sche rijk Padjadjaran, door Tjipto Mangoenkoesomo met het historische drama Ki Ageng Mangir, doch resultaten hebben beiden niet bereikt. Hetgeen natuurlijk de waarde van het tooneel geenszins vermindert. De pogingen van Jong Java, die dezelfde richting inslaat valt dan ook alleszins te loven.

Wajang en tooneel zijn van zelf sprekend alleen bruikbaar, wanneer het ons te doen is, frappante gebeurtenissen uit het verleden voor het volk weder te doen herleven. De bekende cyclus van Pandji verhalen, Damar Woelan tragedie etc. zijn daartoe zeer geschikt. Vooralsnog zal het repertoire een beperkte moeten zijn, hetgeen echter veranderen zal, zoodra de man

van de wetenschap, de historicus ons den sluier zal hebben opgelicht, die over het dagelijksch leven van het voorgeslacht ligt verspreid en het aan onze blikken onttrekt. De verwachting dat de historicus ons over eenigen tijd meerdere te dramatiseren episodes aan de hand zal hebben gedaan, is niet te hoog gespannen.

Ten einde het bovengeschetste doel te kunnen bereiken, zou de stichting van tooneel- en wajangverenigingen zeer toe te juichen zijn. Het particulier initiatief late zich hier niet onbetuigd. Semarang met zijn Sobo Kerti is voorgedaan. Het schoone voorbeeld vinde navolging op elke hoofdplaats van eenige beteekenis, niet alleen op die van gewesten, doch ook die der afdeelingen. Aldus kan men zijn steentje bijdragen tot den opbouw van de toekomst van het javaansche volk.

Wij hebben boven reeds gewezen op onze moeilijke positie, dat wij zoo drommels weinig afweten van de geschiedenis van het voorgeslacht. Dit hoeft er niet toe te leiden, dat wij met de armen over de borst gekruist de zaken aankijken. Integendeel, reeds nu kunnen wij wat doen, voor zooverre onze geschiedkundige kennis ons daartoe in staat stelt. Die pogingen zullen dan weliswaar een provisoir karakter dragen, doch ook provisoire pogingen hebben haar waarde.

Op andere wijze, zij het op hetzelfde gebied zou de bioscoop ons van dienst kunnen zijn. Door haar kunnen wij ad oculos demonstreeren, hoe in de grijze oudheid de kunsten werden beoefend. Daarbij zouden wandelleeraren, — die het zij hier terloops opgemerkt, alleen niet genoeg belangstelling zouden kunnen wekken, misschien wel voldoende zeer in het begin, doch zeker niet op den duur, — het volk duidelijk kunnen maken wat de levende beelden allemaal voorstellen. Men zou dusdoende aan volks hooge scholen het aanzijn kunnen geven.

Dat ook om de dramatische episodes der geschiedenis op te voeren, de bioscoop bruikbaar zou zijn, meen ik hier slechts te hoeven aan te stippen. Deze zouden dan toch in elk geval beter zijn dan de nu ingevoerde films van moord en doodslag.

Dat om dit alles werkelijkheid te doen worden, de bioscoop in dienst stellen van de volksopvoeding de filmindustrie een hooger vlucht moet hebben genomen in Indië dan heden ten dage, spreekt van zelf. De regeering zette er

dan ook haar schouders onder: het sop is de kool wel waard.

Aldus opgevat kan van de populariseering van de geschiedenis heel wat worden verwacht. Van veel meer waarde dan het uit hoofd leeren van jaartallen, van de lotgevallen der diverse vorstenhuizen met hun histoire intime, is te achten de terugkeer van de oude kunstvaardigheid van het volk. Vooral nu, nu ons dagelijks blijkt, hoe de landbouw te kort schiet in haar taak ons een voldoende levensonderhoud te verschaffen, nu het volk treedt in het industrie-stadium van zijn bestaan.

GESCHIEDENIS ALS SCHOOLVAK.

Dat het boven ontrold program noodig maakt, ook op de inrichtingen van onderwijs geschiedenis als leervak op te nemen, wie zou dit kunnen tegenspreken? Het ligt in de lijn mijner rede-neering, om vooral nadruk te leggen op de beoefening der kunstgeschiedenis. Hoewel voor de jeugd in de scholen men zich de luxe zou kunnen permitteeren van ook aandacht te schenken aan de geschiedenis in engeren zin des woords.

Het valt te betreuren, dat op de volksscholen, bezocht door kinderen, die gemelde kennis het meest noodig hebben, de geschiedenis als leervak geen plaats kan krijgen op het lesrooster. De twee jaren uitgetrokken voor de opvoeding van de desajeugd heeft men broodnoodig tot het aanleeren van andere meer noodige kundigheden, zooals lezen, schrijven en rekenen.

Terwijl bovendien nog het gemis aan bevoegde leerkrachten, capabel om de taak van geschiedenis-onderwijs op zich te nemen, trouwens de populariseering van de geschiedenis in de volksscholen tot de onbereikbare idealen doet behooren.

Met het bovenstaande wil ik dit gezegd hebben, dat wat de abiturienten van de desaschool betreft, zij wel aangewezen zullen zijn op de verspreiding van kennis zooals elders reeds met de noodige uitvoerigheid uiteengezet. Met den volwassene samen moet het desakind zijn kennis van de geschiedenis vergaren. Hetgeen zooals vooruit te zeggen geen al te gunstig resultaat kan beloven.

Op dit standpunt mag men zich dan ook alleen stellen, zoolang de opzet van de desaschool geen andere manier van arbeiden toelaat, tot tijd en wijle de sociale toestanden in dit land dusdanig

zijn veranderd, dat men het desakind niet heeft te spenen van de kennis, die hem het leven zooveel gemakkelijker kan maken.

Met de scholen der tweede klasse staan wij er beter voor. De opzet dier scholen veroorlooft ons eenige luxe, wat aangaat het lesrooster. Daar zou men het laatste leerjaar kunnen bestemmen voor de bestudeering van de geschiedenis van het land. Een uur per week zou reeds voldoende zijn te achten om den scholier niet heelemaal vreemd te doen staan tegenover het verleden van het eigen vaderland.

Men versta mij hier wel. Gezien den weinigen tijd, welke ons gelaten wordt in deze scholen de leerlingen wegwijst te maken in het doolhof der geschiedenis, gezien verder dat men er slechts elementaire kennis zou kunnen leeraren zou men er onmogelijk de indische geschiedenis kunnen behandelen, noch de javaansche voor alle scholen in Indië verplichtend kunnen stellen. Juist hier klemmt het, dat de scholier vertrouwd wordt gemaakt met de geschiedenis van de streek, waarin hij woont en waar hij later zijn bordje rijst zal moeten verdienen. In Indië woont nu eenmaal niet een enkel volk met dezelfde geschiedenis noch met dezelfde cultuur. Wij moeten er rekening mee houden dat alle volksstammen, die Indië bewonen elk een eigen verleden hebben, dat er recht op kan doen gelden van bestudeerd te worden. Wanneer later uit dat conglomeraat van volksstammen een enkele natie zal zijn gegroeid, dan is de tijd gekomen te achten het roer om te gooien. Die tijd is niet zoo ver meer van ons verwijderd, als de voortekenen ons althans niet bedriegen. Doch nu reeds te handelen als hadden wij met een enkel volk te maken zou ontoelaatbaar dogmatisme zijn.

Wanneer men daarbij in het oog houdt, dat de cultuurgeschiedenis meer waarde moet gekend worden dan de historie s.s. dan kan daarvan nog veel verwacht worden.

Veel meer luxe kunnen wij ons permitteeren in de hollandsch inlandsche scholen, in de scholen der eerste klasse. Daar beschikken wij immers over meer tijd en over meer bevoegde leerkrachten, welke mogelijk maken de geschiedenis meer diepgaand te behandelen. De leerstof in de tweede klasse school in een jaar tijds door te werken, kan men hier behandelen in drie jaren. Van de vijfde klasse tot en met de zevende toe vinde de geschiedenis van den eigen

volksstam een grondige behandeling, terwijl in het laatste leerjaar bovendien de algemeen indische geschiedenis ook een beurt mag krijgen.

In de Mulo-scholen worde op de verkregen resultaten verder voortgebouwd. Daar zou men zijn aandacht niet hoeven te beperken tot de feiten en gebeurtenissen der geschiedenis, maar men zou ze in onderling verband moeten beschouwen, logisch verband moeten leggen tusschen deze en de tijdsomstandigheden, met de toenmalige zeden en gewoonten van het volk, met de toen bestaande sociale en economische toestanden enz. enz. Ik geef toe, dat zulk een opvatting van de les in de geschiedenis zeer veel eischt van de leerkrachten. Maar het beste is nog niet goed genoeg voor het opkomend geslacht, niet waar?

Ten slotte zal in de algemeen middelbare school de geschiedenis ook bestudeering moeten vinden. De oostersche afdeeling dier school lijkt mij de geëigende plaats, om dit te doen. Waarbij men vooral objectiviteit zal moeten betrachten, al geef ik terstond toe, dat zulks zeer moeilijk is, omdat men gevoeligheidjes zal moeten kwetsen. Geschiedenis zonder objectiviteit is echter geen geschiedenis, verliest haar opvoedende waarde. Zoodat wij ons niet veel kunnen storen aan de particuliere gevoeligheden der hier te zamen levende rassen.

Ook aan de komende universiteit zal de geschiedenis als studievak niet vergeten mogen worden. Wij moeten de opgave echter daar anders opvatten dan in de onderwijsinrichtingen van lagere orde. Het is exploratie arbeid, welke aan de universiteit overgelaten moet worden. Nog niet geheel vast staande gegevens moeten hier aan een nader onderzoek aan een nadere verificatie worden onderworpen. Arbeid, die aan de studenten met voldoende vooropleiding best toevertrouwd kan worden geacht. Vooral wanneer men dien studenten vrijheid van studie laat. De hoogleeraren hebben dan geen andere taak dan leiding te geven aan de jeugdige discipelen. Er bestaat groote kans op, dat dusdoende men het machtig gebouw der indische geschiedenis zal kunnen optrekken: vele handen maken het werk licht.

BEOEFENING DER GESCHIEDENIS ELDERS.

Ernstige geschiedvorsching is niet alleen

mogelijk tusschen de schoolmuren, maar ook daarbuiten, wanneer slechts de liefde tot het vak aanwezig is.

Er waar men van de indische geschiedenis gerust spreken kan van een weinig ontgonnen terrein, meen ik, genoeg belangstelling te mogen verwachten zoowel van de zijde van de professionals als van de lieden, die daarop grasduinen, wanneer inderdaad een ernstige poging wordt gedaan de historie beter te leeren kennen.

De geschiedenis als wetenschap heeft een eigenschap gemeen met alle andere wetenschappen. Zij is niet onfeilbaar. En het rusteloos zoekend menschelijk verstand is, elken dag, elk uur, neen elke minuut bezig omver te werpen, wat gisteren nog als een dogmatische waarheid gold, stoot vandaag in puin hoop, wat gisteren boven elken twijfel verheven werd geacht.

Een en ander maakt het onontkoombaar, dat ook buiten de schoolmuren men aandacht schenkt aan de geschiedenis. Aan de controle worde de invloed gelaten, welken zij in staat is uit te oefenen. Aldus alleen is dogmatisme op den duur te voorkomen.

Dat bij dien arbeid aan de vakmannen in de eerste plaats het woord moet worden gelaten, ligt voor de hand. Dat zegt echter niet, dat men den invloed van leeken, diletantanten, hoe gering men anders de prestaties dezer menschen moge schatten moeten uitsluiten. Integendeel, deskundige en leek moeten hier elkander de hand reiken, de degelijke vakkundigheid het diletantisme met zijn frisschen kijk op de zaken.

Om dit doel te bereiken zijn vereenigingen noodig, die de geschiedenis te bestudeeren zich tot opgave stellen. De bestaande Oudheidkundige Dienst door de regeering ingesteld, levert ten dezen opzichte reeds nuttig werk. Het Java Instituut belooft ook heel wat voor de toekomst. Er zullen echter meer van deze lichamen moeten verrijzen. Waaraan de regeering desgewenscht met ruime subsidies de levenskansen moet verzekeren. Het aldus bestede geld is nimmer als weggegooid te beschouwen.

Tot slot een kleine aanbeveling voor de objectiviteit in de geschiedenis. Een niet-ware geschiedenis is géén geschiedenis. Zij mist de opvoedende kracht, die zij anders zou kunnen hebben. Het moet waarheid, de volle waarheid en niets dan de waarheid zijn, die in de geschiedenis wordt vastgesteld. Ook wanneer men daarbij gevoeligheidjes moet kwetsen.

IS HET ONDERWIJS IN DE GESCHIEDENIS

OP DE INL. LAGERE SCHOOL IN INDIE WENSCHELIJK, EN ZOO JA, IN WELKE
KLASSEN EN OP WELKE WIJZE DIENT HET GEGEVEN TE WORDEN?

Preadvies door M. W. DWIDJOSEWOJO.

Te oordeelen naar het feit alleen, dat in alle beschaafde landen het leerplan der lagere school het onderwijs in Geschiedenis omvat, moet de conclusie worden getrokken, dat de eerste vraag niet anders dan bevestigend moet worden beantwoord. Vooral als men bedenkt, dat het hoofddoel van het lager-onderwijs is: het kind voor het leven voor te bereiden. Algemeene ontwikkeling toch, waarvan de Geschiedenis een voornaam onderdeel is, wordt voor het leven door ieder onontbeerlijk geacht.

Als doel van 't onderwijs in de Geschiedenis beschouwt men: den leerlingen een inzicht te geven in de geleidelijke ontwikkeling huns volks door een zooveel mogelijk heldere kennis van de hoofdgebeurtenissen en van de maatschappelijke toestanden, welke daarvan het gevolg zijn; en verheldering van hun zedelijk bewustzijn, alsmede eenige kennis van hunne plichten als leden der gemeenschap. Bovendien moet het een bodem voorbereiden, waarop de liefde voor het vaderland wortel kan schieten.

Daar elk onderwijs alleen dan met vrucht kan worden gegeven aan hen, die de noodige kennis bezitten om het op te nemen, zou ik gaarne willen zien, dat het onderwijs in de Geschiedenis op de Inl. lagere school alleen gegeven wordt in de hoogste klasse der vierklassige, in de 2 hoogste klassen der vijfklassige en in de 3 hoogste klassen van de eventueel zesklassige 2e klasse en van de Hollandsch Inl. school, en wel uitsluitend in de Geschiedenis van Indië, wat men zou kunnen noemen de Vaderlandsche Geschiedenis van Indonesië.

Men beginne met de behandeling der belangrijke feiten uit de staatkundige en de daarmede nauw samenhangende krijgsgeschiedenis.

In de eerste plaats, omdat we ons geen algemeene ontwikkeling kunnen denken zonder kennis van die feiten;

in de tweede plaats, omdat onze literatuur veelal zonder eenige historische kennis niet recht verstaan kan worden;

in de derde plaats, omdat de groote histori-

sche personen voor de zedelijke vorming van groote beteekenis zijn;

in de vierde plaats, omdat de ontwikkelingsgeschiedenis van het volk er zoo nauw mede samenhangt en;

in de vijfde en laatste plaats, omdat kinderen daarvoor groote belangstelling toonen.

Maar naast de feitengeschiedenis mag de beschavingsgeschiedenis niet worden verwaarloosd. Wanneer men den leerlingen een inzicht wil geven in de ontwikkeling van het heden uit het verleden, dan moeten ze bekend worden gemaakt met de wijze van wonen, de kleeding, landbouw, ambacht en bedrijf, verkeer, inrichting van steden en dorpen, onderwijs enz. Van zelf komt dan ook het een en ander ter sprake, dat den toestand van het land raakt, als ontginning, aanleg van wegen, stichting van steden en dorpen, onderwerpen, die tevens voor de aardrijkskundige kennis van het land van belang zijn.

Toestanden missen uit den aard der zaak de scherpe bepaaldheid van daden. De inrichting van steden en dorpen veranderde bijvoorbeeld niet plotseling, maar juist uiterst langzaam. Geleidelijk gaat de eene toestand in den anderen over. Kinderen kunnen de opeenvolgende toestanden alleen dan uit elkaar houden, als men personen noemt, in wier tijd ze bestonden. Alweer een reden om over groote personen en belangrijke gebeurtenissen uit de feitengeschiedenis niet te zwijgen.

Men moet dus daden en handelingen geven en in verband daarmede het een en ander uit de beschavingsgeschiedenis. Bij elk tijdperk worde de cultuurhistorische stof met de stof uit de feitengeschiedenis verweven. Alleen dan krijgen de kinderen een beeld van land en volk in de verschillende tijdperken.

Wat de Algemeene Geschiedenis betreft, als zoodanig wordt zij op de lagere school niet behandeld, omdat zij — behalve te uitgebreid — evenmin onder het bereik van de leerlingen der lagere school gebracht kan worden. Maar de

Vaderlandsche Geschiedenis van elk land, en vooral die van Indië, komt beslist ook in aanraking met die van het buitenland. Het is dus noodig, dat de Vaderlandsche Geschiedenis van Indië geschetst worde in verband met de Algemeene Historie.

Wat de leergang betreft, ben ik feitelijk geen voorstander van den concentrischen, waarbij het onderwijs in de Geschiedenis elk jaar in haar geheel gegeven wordt en men ieder volgend jaar den kring van feiten een weinig uitgebreidt. Omdat de leerstofreeks voor een dergelijke behandeling, welke toch vereischt wordt voor een helder begrijpen, te uitgebreid is, terwijl in de dikwijls onnoodige herhaling een gevaar ligt voor de belangstelling der leerlingen. Maar met het oog op den huidige toestand der Inl. 2e klasse scholen, dat zij alleen uit 4 en 5 klassen bestaan, zou ik voor die scholen voorloopig den concentrischen leergang gaarne willen aanbevelen, opdat alle leerlingen, die een Inl. 2e klasse school doorloopen hebben, bij het verlaten der school een geheel van kennis meenemen. Voor de Holl. Inlandsche en, zoodra de Inl. 2e klasse school uit 6 klassen bestaat, ook voor deze, verkies ik den synthetischen, waarbij de stofreeks over de 3 leerjaren verdeeld wordt, boven den concentrischen leergang.

De verdeeling der Geschiedenis over de 3 leerjaren kan m.i. aldus geschieden:

1e leerjaar: de Geschiedenis tot den val van het rijk Modjopait, ruim 1500;

2e leerjaar: de Geschiedenis tot den val van de O. I. compagnie, $\pm$ 1800; en

3e leerjaar: de laatste tijd.

Wat de methodische behandeling der stof betreft, komt het onderwijs in de Geschiedenis overeen met het vertellen in de lagere klassen. De concrete leerstof wordt eenvoudig, duidelijk en beknopt door den onderwijzer medegedeeld. Over den vermoedelijken loop der gebeurtenissen, over zekere toestanden moet de leerling eerst zijne gedachten zeggen, dan komt de onderwijzer verbeterend en aanvullend te hulp. Nadat de opneming der leerstof afgeloopen is, volgt de geregelde reproductie door de leerlingen, eerst bij gedeelten, daarna in haar geheel. Die ordelijke reproductie dient ook tot prikkel tot opmerkzaamheid en tot oefening in het spreken. Om de leerlingen tot nadenken te prikkelen is de behandeling dialogisch, en de leerling moet daardoor komen tot een helder begrip van

gebeurtenis of toestand. Uit de concrete gevallen dient hij algemeene waarheden af te leiden en nuttige leering te trekken. Vergelijking met vroegere gebeurtenissen en toestanden en met tegenwoordige is van groot belang. Eindelijk heeft de leerling zelfstandig te werken: dit bestaat in 't geven van beschrijvingen, het maken van chronologische overzichten, de vervaardiging van opstellen, de toepassing op eigen gezindheid en gedrag. Zoo moet de leerling zijn eigen repetitie-boek vervaardigen, waarvan hij bij algemeene herhalingen partij trekken kan. Deze handschriften zijn dan naar de eigenaardige behoeften der school en naar het onderwijs ingericht en verdienen uit dien hoofde de voorkeur boven gedrukte leerboekjes.

Voor de methodische behandeling zijn van zeer veel nut uitstapjes ter bezichtiging van historische monumenten: ruïnen van paleizen, forten en tempels; museums van oudheden; en verder wandkaarten en platen.

Ten slotte, daar er nu nog geen enkel geschikt geschiedkundig leerboek voor de school over Indië bestaat, zou ik het Java Instituut gaarne in overweging willen geven een zeer aanlokkelijke prijsvraag uit te schrijven voor de samenstelling van zulk een schoolboek in een der Nederlandsche, Maleische, Javaansche, Soendaasche en Madoereesche talen, bestaande uit:

- a. een doorlopend geschiedverhaal, en
- b. daartusschen door, op geschikte plaatsen aangebracht, hoofdstukken van algemeenen aard, als over beschavingsgeschiedenis, eminente persoonlijkheden, enz.

Hoofdverdeeling van den inhoud:

- I. Java vóór de komst van den Islam; en
- II. Java na id. id.

Het 1e gedeelte is in drieën te verdeelen:

1. de algemeene beschouwingen over de Javanen: herkomst, verwantschap met andere volkeren, vermoedelijke beschavingstoestand enz;
2. de Hindoe-Javaansche periode of de oud-Javaansche periode; en
3. het tijdvak van Modjopait of de middel-Javaansche periode.

Het 2e gedeelte is eveneens in drieën te verdeelen:

1. van den val van Modjopait tot de komst der Europeanen in Indië;
2. van de komst der Europeanen tot den val der O. I. compagnie; en
3. tijdens het gezag van de Nederlandsche Regeering in Indië.

STELLINGEN

door Z. STOKVIS.

STELLINGEN naar aanleiding van de door het bestuur van het JAVA-INSTITUUT opgestelde vragen betreffende het onderwijs in de geschiedenis van Java, te verdedigen op het congres van genoemde vereeniging, dat in het midden van Juni van dit jaar te BANDOENG zal gehouden worden.

- I. Bij het geschiedenisonderwijs in het algemeen, en dus ook bij dat van Java, ga men uit van de stelling, dat de geschiedenis de wetenschap is van de ontwikkeling der menschen in hun onderlinge verhoudingen.
- II. Bij de behandeling van de Javaansche geschiedenis hoede men zich in het bijzonder voor een eenzijdig historisme, dat de werkelijke of vermeende pracht en grootheid van het verleden zonder meer tot voornaamsten inhoud van het onderwijs zou maken.
- III. De kennis van het schoone verleden van een volk als het Javaansche, dat vooruit wil streven, krijgt eerst haar volle waarde, als zij het besef bijbrengt, wat dit verleden voor de toekomst beteekenen kan, welke de ontwikkelingskansen zijn, en hoe die kansen zijn waar te nemen.
- IV. Uit het voorgaande volgt, dat men bij het onderricht in de geschiedenis (van Java) met nauwgezetheid en waarachtigheid de feiten heeft mede te deelen, den onderlingen samenhang heeft aan te duiden, hun gevolgen heeft te constateeren of te voorspellen. Al wat legende, mythe, is, zal onverbiddelijk als zoodanig aangewezen moeten worden, zonder te kort te doen aan hun waarde als legende, mythe.
- V. In een overheerscht land als Java zal eveneens bijzondere aandacht behooren gewijd te worden aan de geschiedenis van aanraking, botsing, wederzijdsche beïnvloeding van overheerschers en overheerschten. Dit geschiede van weerszijden zooveel moge-

lijk zonder ergernis en heftigheid, ook niet met de partijloosheid, die de voorliefde niet kent, maar met die objectiviteit, welke het kenmerk is van wijde waarheidsliefde, die zich paart aan diep inzicht in den samenhang der feiten en hun werkelijke of mogelijke gevolgen.

- VI. De geschiedenis van Java worde onderwezen op alle scholen van algemeen vormend onderwijs, te beginnen met de Inlandsche scholen 2e kl. en op die vakscholen, welke door haar aard zelf daarvoor aangewezen zijn (Kweekscholen, Normaalscholen, Osvia's, Inlandsche rechtsschool).
- VII. Op vakscholen als de technische scholen, Stovia, Nias, Middelbare landbouwschool, veeartsenijschool enz. zij de geschiedenis van Java vooralsnog geen verplicht leervak. Voorzoover dergelijke scholen voorbereidende afdelingen hebben, worde de geschiedenis van Java daar onderwezen.
- VIII. In de Buitengewesten worde de geschiedenis van Java onderwezen voorzoover die van belang is voor de geschiedenis van de eigen gebiedseenheid.
- IX. Het onderwijs in de geschiedenis van Java worde zooveel mogelijk verlevendigd door goed „aanschouwingsmateriaal” (historische platen, atlanten, afgietsels van monumenten enz.) en door het bezoeken van historische merkwaardigheden. De zelfwerkzaamheid der leerlingen, bij dit vak moeilijker te bevorderen dan bij eenig ander, worde geprikkeld door het te lezen geven van historische lectuur, het laten houden van voordrachten naar door den onderwijzer aangegeven materiaal. Bij dit alles zij rekening te houden met leeftijd en gehalte der leerlingen.
- X. Voor goed schoolonderwijs in de geschiedenis is noodig, dat de geschiedvorsching in het betrokken land op hoog peil staat; dit hooge peil kan bereikt of hooger opgevoerd worden 1o. door Regeeringscolle-

ges, waaraan de studie van historische bronnen is opgedragen; 2o. door vanwege de Regeering moreel en financieel gesteunde particuliere corporaties, die de studie der geschiedenis: hetzij partieel, hetzij in vollen omvang tot doel hebben; 3o. door een historisch-philologische fa-

culteit aan een Indische Universiteit. Maar deze georganiseerde vorsching zal geschraagd moeten worden door den sterken wensch uit den boezem der bevolking zelve naar kennis van datgene in het verleden, wat haar verlangen naar, haar hoop op een betere toekomst kan vermeerderen.

